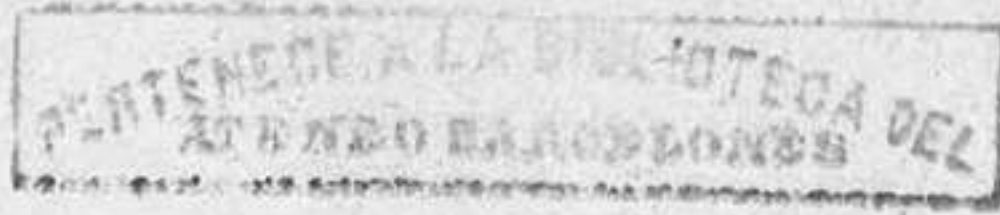

Axécat, y camina

Heus aquí que'l crit que feu Jesucrist a Llátzer, infundint miraculosament la vida a n'aquell cos mort, ha ressonat fa pochs dias pera la nostra terra sota les velles voltes de Poblet, com si exís en misteri de l'ánima dels sabís y esforsats capdills catalans que sota les lloses y'ls esculpturats sepulcres d'aquell recinte dormen la son eterna.

Y heus aquí que'ls descendents de Ramón Berenguer el Sant, qui fundá el monastir de Poblet, dels altres comtes-reys y reys catalans que dotaren al famós cenobi d'inombrables riqueses y'l triaren pera lloch de descans en els intermitjs dels etzars de sa trevallosa vida y de sepulcre pera sos cossos després de la mort, s'han reunit a milers sota les voltes sagrades, que profaná un dia sacrilegament l'esperit revolucionari atiat pel més baix egoisme, y s'han juramentat sota'ls plechs de la bandera acabada de texir, pera treballar en lá reconstitució del esperit catalá, quines glories están representades com en lloch més en el cenobi de Poblet, tan vell gayre be com la historia de la reconquista catalana.

Hermós maridatje el que han celebrat a Poblet, consagrat ab sos cants pel xamós estol de cantayres de la terra, l'ahir y'l demá de Catalunya, enllasats per un present de Fe, d'Amor, d'Esperansa! Espléndida confirmació de que l'esperit catalá, abatut per tota mena de vecsacions, befat, y arraulit en un recó de sa llar, s'aguanta dret encare, com les parets d'aquell cenobi fet sepulcre de nostre més gran rey el *Conqueridor*, que, en mitj d'un munt de runes, proclama la grandesa d'uns temps que foren y que viuen encare una vida lluminosa en l'altar dels nostres recorts!

* * *

Hi ha un principi científich que diu que la *energia* que es causa dels moviments dels cossos naturals, no's crea ni's pert en cap moment de la vida del Univers; fou creada tota ab un sol acte de voluntat de la Providencia, y desde allavores está subjecte a les transformacions de tota mena a que pugui obligarla la má inteligent del home, mes de cap manera a la mort, que será decretada també en conjunt per un altre acte de la suprema Voluntat que presideix totes les coses de la Terra.

Y aquest principi que's compleix ab matemática eczactitut en l'ordre físich, deu complirse també en l'ordre moral?

Quants cops m'ha fet cavilar la idea de si'ls pobles y les rasses estavan subjectes al principi fonamental de la *transformació de la energia!* Mes tants cops com en axó he pensat, dexant de banda totes les disquisicions d'ordre purament especulatiu que's podrien presentar a la reflexió, m'he dexat portar del sentiment ajudat per una lleugera observació dels fets històrichs que podrien donar llum al pensament.

Passant els ulls per la historia dels pobles del mon, dexant córrer el pensament pels camps de la imaginació, que es a voltes el prisma que'ns fa veure les coses velles en son aspecte més estétich, may oposat a la Veritat, he vist pobles poderosos que passejavan pel mon l'esplet de la seva civilisació durant alguns segles, y un moment queyan ageguts sota la grapa del tirá de torn, o be ofegats en la mar insondable de sos vicis; he vist pobles oprimits que's redressavan coratjosos d'un llarch captiveri trevallant ab febre pera assolir la terra de promisió; d'altres n'he vist, fets ab despulles de sos germans del mon prou febles pera dexarse engolir o no prou forts pera resistir la empenta de les civilisacions a cops de canó, y enlayrats a la categoria de poderoses nacions ab forces d'altri, rumbejants pel defora, grans diplomátichs de sigle XIX, y vuyts d'humanitat per dins com el bust contemplat per la guineu de la falla. He vist pobles ignoscents soterrats, he vist pobles pecadors enlayrarse, he vist alts y baxos d'un mateix poble; mes, digueume: ha vist ningú que un poble dominador durant segles d'Orient a Occident de la vella Europa, que un poble quina influencia política hagi arriuat d'un cantó a l'altre del mon civilisat, no hagi dexat un rastre perdurable de sa empenta en la obra secular de la civilisació?

Cert que'ls grans Estats moderns eczercexen com a xucladors de les forces vives en estat latent de les antigües nacionalitats, cert que la tendencia de nostres temps es més favorable a la transformació d'aquexas forces vives o energies, que a son lliure desenrotllo dins de son propi ambient, o sia a llur manifestació com a forces potencials; mes lo que ha sigut per voler de la Providencia dexa un rastre sobre la terra, y quan lo que ha sigut ha durat segles, aquest rastre deu ésser per forza inesborrable.

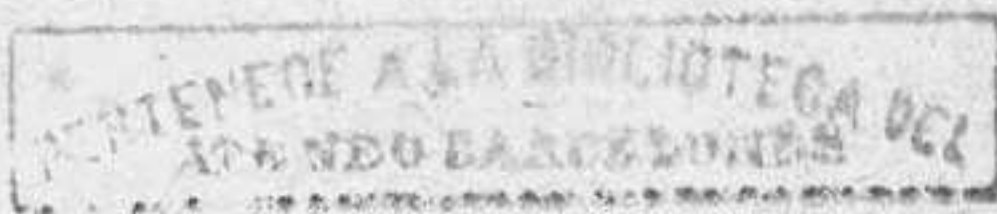
Axís ha passat ab el nostre poble; axís ha succehit ab l'esperit de nostra terra, que ha renascut quan molts el creyen mort per no haver observat sa eczistencia en estat d'energia latent, prompte a transformarse en actual, quan la voluntat dels homes sia prou potent pera tornar les coses a son centre; quan molts el creyen pera sempre fet solzament a la servitut del trevall inconscient; quan els que no saben que les energies se transforman unes en altres, el creyen sempre reduhit a la seva vida anaerobia.

Catalunya ha sentit a Poblet la veu del president de la «Unió Catalanista» que li ha dit: «Axecat y camina!» veu que ha ressonat per les voltes que serviren de fossa als capdills de la nostra reconquista, y Catalunya sabrá

demostrar que no se li ha parlat com a un cos putrefacte, sino com a un cos perfectament ressucitable com el de Llátzer per voler de qui ha pronunciat y repetit les sacramentals paraules.

Fa dotze segles que Catalunya desde les serres del Montgrony comensava la seva reconquesta, al mateix que altres pobles hispànichs havían comensat a foragitar als alarbes desde'ls caus roqueters d'Asturias; bona mostra'n son Ripoll entre nosaltres, Covadonga pels fills del mitjdia d'Espanya. Hora es ja de comensar una segona reconquesta en aquesta terra bandejada per tota mena d'ambicions y d'anarquies; hora es de foragitar del nostre camp tota lley de llevar insana que com parássit virulent resti vitalitat a nostres energies. En aquesta nova lluyta, com la que'ns prepará la desfeta del Guadalete, Catalunya lluytará paralelament ab els altres pobles hispànichs que's sentin ab prou coratje pera sa defensa; si ells, com nosaltres axecan sa bandera, arrivarém junts a la constitució de la Espanya forta ahont regnará l'ideal particularista que ha de diferenciar les llengües ahont els brassos s'allarguin pera abraçarse, que ha de distingir les intelligencies ahont els cors palpitin d'entussiasme, que ha de respectar distints sentiments ahont els enteniments mutuament se compreguin.

* * *

En aquest moviment, no sols hispànich, sino universal, que ha de retornar la vida als pobles, que ha de vivificar l'organisme dels vells y moderns Estats, en aquesta revolta dels organismes socials que ha de convertir en potencials les energies condormides, Catalunya hi ha pres ja son lloch, lloch certament d'honor, y acabat avuy d'honrar per les dones catalanes, que han volgut demostrar ab sa cooperació al nostre moviment particularista que no's tracta ja d'una determinada acció política, sino avans que tot d'una causa social, a la que tothom hi porta generosament y ab el cap alt son gra de sorra.

Si es sempre grat trevallar pel be de la terra, per una causa que ho es purament d'Amor y de Pau, més gran ha d'ésser nostra satisfacció quan al trevall s'hi junta la recompensa de contemplar la via feta, com pugué véures a Poblet ab l'acte de rebre la «Unió» de mans de la dona catalana, aquella bandera que com diu en Maragall en son himne:

*en nostres mans hi ha nat com rosa vera,
la flô en l'espay, pro en nostre pit l'arrel.*

Ja tením bandera!; ja la tením pera presidir al nostre poble quan s'ajunti en ales de son esperit particularista (no esclussivista com els mal-intencionats suposan) en festes de Pau y Germanor, predicant la bona nova que ha de fer alsar un dia en sublim expressió de joya a tots els pobles de la terra.

Ja té bandera'l nostre poble, bandera texida per mans delicades y primoreses que altra cosa no poden oferir tal volta al altar de la Patria. Ja té bandera'l nostre poble que no morí a Casp, ni a les muralles de Barcelona, sino que com l'àngel dels fossars vetlla sos morts a Poblet y a Santes Creus, a Ripoll y a Sant Cugat, tot esperant el jorn de la resurrecció, en que tal volta, per sa desgracia, altres pobles no voldrán desvetllarse.

Y la trompeta del judici els haurá cridat a tots!

* * *

Entretant vetlla Catalunya; desde'l cim de les xemeneyes de ses fábriques y desde'ls alts murs de sos antichs cenobis, proclama ben alt que ella sab buscar en sa dissort la confirmació de ses energies, y axó ja es molt pera qui creu y espera. Desde lo més alt de la vella Seu de Manresa pot avuy respondre com els personatges de la nostra cansó:

«Aquí es nostre capitá»

y girant els ulls a la ensenya del nostre Amor plantada a Poblet

«Aquí es la nostra bandera.»

EMILI VALLÉS.

Los isarts de la Serra de Greixa

Era lo día nou de Decembre de 1895 y a cosa de las quatre de la matinada, cuan montats en sapats matxos acostumats a las tosqueras y mals passos del país pirinench, sortírem de Bagá, l'Enrich, en Pep y jo, pera veurer si podríam cassar algun isart en los cims de las penyas de Greixa.

No tinch pera que fer notar la fosca que embolcallaba nostra marxa a tals horas del matí y en tal més, sobre tot, mentres caminarem dins la vila, seguits del terratrémol que feyan los matxos ab sas ferraduras picant sobre'ls empedrats dels carrers, ja que al sortir a les afores y al sentir un airet que tallaba de tan fí, puguerem llucar alguns estels, que ab nit tan serena semblaba talment que fessin ombra.

Molt abrigats ab los tapa-bocas y sentats al peu d'una pedra bon xich grossa que hi ha vora un rústech pont sobre lo rihuet de Greixa, nos esperaban l'Andalet de Brocá y en Pau d'Alpens, cassadors acostumats a las fatigas, trassas y manyas de la cassa del isart per aquells encontorns. Nos vam saludar ab un «bon día», se van alzar de son seti y ja tots cinch emprenguérem lo camí que vorejant lo riu porta fins unas casetas pobríssimas que al bell peu de la serra de Greixa son l'últim reconet de mon habitat per aquells llocs.

La cassera l'habíam convinguda aquell hivern y per aquells indrets, perque's creya per los práctichs del país, que dadas las condicions dels temporals que hi havia hagut a Serra del Cadí, ab grans nevadas primerencas sobre tot, los isarts d'aquellas encontradas, lo mateix que los de la part de Sant Llorens dels Piteus, de la Bobia, Prat del Vazía y Port del Compte s'havían corregut cap a la serralada de Greixa, Port Soleya, y ahont se'n hi contaban alguns remats de vint y fins de més d'aquellas selvatjinas. També's deya que'ls isarts de la part de Nuria per las mateixas causas, havían travesat per sobre la Molina, dret a la montanya de Rus y Brocá y s'havían reunit ab los remats previnguts del Cadí y Port del Compte.

Qui siga aficionat a las casseras, pot pensar si n'estaría jo d'animat y content lo mateix que'ls meus companys ab tals novas, y si'n feyam tots mil de càlculs y pronóstichs, en mitg de la conversa ab los cassadors de Brocá y d'Alpens, que's tornaban més animats al mateix temps que semblaba com si volgués espuntar lo día.

Caminavan los de peu ab las mans a las butxacas y nosaltres dalt dels matxos, deixadas anar completament las regnas y ben abrigats, perque lo fret que se sentía semblaba que'ns enrabanés los dits; trepitjabam per aquell caminet de la vora del riu, ben poch fresat per cert, neu gelada, y arreu de las voreras, candelços de glas formaban extranyas figuras decantadas envers lo camí que a voltas, ab tot que la fosca comensaba a esbarcirse, no hi reparabam prou y nos daban fortas vergasadas.

Aixís arrivarem a Greixa y sense descabalar pujarem fins a unas bordas que era lo límit possible pera anar a cavall. Lo primer que's va ocorre al Andalet y'n Pau fou encendre una gran foguera a quin raser nos vam asseure sobre cómoda catifa formada per las pells que duyam a las sellas dels matxos. Aquestos ab lo baylet que'ls menaba s'en van tornar, ab l'ordre de que al vespre, envers les set, fossin al Clapés, puig teníam pensat tornar per Coll de Jou.

Lo foch nos va desenrampar l'ateriment del fret suferit anant a cavall, y després de alguna copeta de quelcom que fa l'efecte d'apartar lo fret de dins del còs, emprenguerem la pujada d'aquella montanya que, soch franch dihent, me semblá una temeritat sols l'intentarho per aquells penjats.

Comensaba a clarejar y se sentían alguns *tit, tit*, de aucellets que's despertaban al nostre pas y sortían brunzents d'en mitj de las verdissas properas pera amagarse tot seguit en un altra. Encara no'ls podíam seguir ab la vista, semblaban com si passés una petita sombra devant de nostres ulls.

S'aná alsant lo día en lo precís moment en que habíam entrat en lo més perillós de la pujada. Era un rich-rach constant en lo que pera pujar un metre habíam de fer llargas voltas, però hi havia molts punts, en que sense l'ajuda de les mans y l'empenta dels que quedaban a sota, no hagueram pogut adelantar un pas. La neu gelada'ns ajudaba pera posarhi'l peu y passar per punts ahont sens una gran volta no s'hi pot travessar d'ordinari.

Mos companys y jo estabam tan cansats, que'l cor ens bategaba ab una forsa que'ns obligá a sentarnos aprofitant un petit planet qu'es trovaba si fá o no fá a la meytat del camí. Lo día era un d'hivern dels mes espléndits; lo fret s'havía calmat y'ls tapabocas nos feyan més servey pera sentarshi a sobre que pera abrigarnos, puig lo sol havia sortit

y deixant son tint roig de foch del seu despertar, havia prè ja son brillant color de or vell. Il·luminava ja tota la Catalunya, que fóra de la Cerdanya y part de la Seu d'Urgell ovirabam desde aquell gegantí mirador. La terra era tota com si fos acotxada per inmensos moles de cotó fluix, sobresortint, ab tot, alguns pichs d'ella de la part de Girona, San Llorens de Munt y nostre Monserrat que tot just espuntaba al fons. ¡Quín espectacle mes grandíós, y sobre tot, quína quietut! No había en ma vida rebut l'impressió del silenci de las grans alturas y confesso ab veritat que aquesta quietut fou la que més m'impresioná de tota l'escursió, cuant la vaig sentir a cim de tot, cuant al fons de la part vaga plena de neu, hi oviraba riallera y hermosa la Cerdanya tota y en la soleya, la Catalunya desde Rosas al Ebre.

No m'hagués mogut d'aquell lloch si l'Andalet qu'era un ben sapat fill d'uns masovers d'un molt amich meu de Brocá, no m'hagués dit que teníam encara que pujar bon xich y no podíam adormirnos si es que habíam de fer nit altre cop a Bagá.

—Está bé, marxém,—vaig dir y ab mí mos companys de carrera.

Emprenguérem de nou la pujada, pero d'aquí endevant, va esser indispensable que'ns ajudéssim els uns als altres, puig alló era en vritat camí d'isarts. Jo, cada cinch minuts, tenia d'aturarme y posarme dret pera pendrer alé y un d'aquestos cops, lo Pau, que era ja home de cinquanta anys y plé d'experiencia en aquells mals passos, va dir en alta veu que carreguéssim las escopetas perque havíam entrat en el país de la *buxarola*, o sigui dels isarts, que acostuman a baixar fins allí ahont creix aquella herba per la que sembla'n son desesperats, per lo que no fora difícil s'en ovirés quelcun.

Mentres carregabam, y ab un soroll que'ns feu esglay per no pensarhi, va pasar per sobre nostres caps un nombrós vol de perdús blancas que ab nostre pas o remó ferem alsar y's tiraren dret avall.

Un tiro, que semblá en aquells afraus una canonada repetida per cent cayres de penyas y abíms, enjega per l'Andalet, tombá una d'aquellas aus, y al mateix temps, en Pau, cridant y dihent «allá, allá dalt!» nos ensenyá com al bell cim de la penya brincaba un isart que dormint sota un abet s'havía despertat pel tir que l'Andalet havia enjega al vol de perdús blancas.

Molt va costar recullir lo cap de cassa mort perque no duyam gossos, si be nos seguí un de migrat *petaner*, com vulgarment se'ls nomena, que no hi había hagut manera de ferlo marxar y que nos anava caminant a regular distancia. Era d'en Pau que se'l estimaba molt y que, com després se veurá, va ferme un flach servey.

* * *

La gatzara natural de la mort de la perdú blanca y de la vista del isart nos va animar de debó, puig tant l'Enrich y en Pep, com jo, teníam seguretad que d'isarts no n'hi mancaban per aquells pichs y serraladas, però creyam també que era una casualitat, o mellor, casi buscar una agulla en un pallé com se diu vulgarment, lo toparnos ab algun. Aquell que saltava pel cim de las penyas, despertat pel tret de l'Andalet nos va produir un efecte totalment contrari, puig ens va animar de tal manera que per tals indrets nos semblaba que n'havían de sortir y per lo tant que no'ns entornaríam haven

fet *ninot*. Lo cassador hi passa molt sovint del estat de desconfiansa en la cassa al de creures que li ha de botar un cap de cada mata.

L'Andalet y en Pau prou qu'ens habían assegurat, que no seríam al lloch de la cassera sense veure algun isart dels que, separats del remat, vigilan pera que no se'ls sorprendi, pero francament, no ho créyam, mes després de lo passat, teníam ab las afirmacions y ditas d'aquells tal seguretats y creensa, que tot quant deyan parlant d'isarts, ens semblaba l'Evangelí.

Anabam pujant cada cop ab més pena y fatiga y fent aturadas cada cop també més sovint, ja que las penyas s'anaban adressant més y més y casi no hi quedaba lloch pera posarhi'ls peus, mellor dit lo peu, porque sols podíam avançar, resolguts en la penya que teníam a la dreta, ab la mà esgarrapant quelq'una planteta o caire del rocam pera semblar qu'ens daba esperit pera sostenirnos, y posant un peu y després l'altre. ¡Allavors sí que tots callabam y no feyam cas de res de lo que al voltant nos passaba, tanta era la justificada pò d'estimbar-nos al mes petit descuyt! A fe que no faltava motiu pera la curiositat nostra, puig vam reparar com cap a la esquerra, tres joves que després vam sapiguer qu'erant coneguts paquetaires, corrian penyas avall per uns curriols mentres devant seu rodolaban unas cosas que l'Andalet ens digué després qu'erant paquets de contrabando.

Tot te en lo mon son terme y lo tingué a mon judici la pujada. Eram al cim de la serralada que desde baix, desde Greixa oviravam com la més alta, aquella en la que hi havia l'abet sota'l que l'isart remugaria quant nostra gatzara o'l tret de l'Andalet lo feu triscar en busca de lloch pera ell més tranquil. Sota aquell abet, reposaban ja l'Enrich y en Pau quant en Pep y jo hi arribarem: l'Andalet venia'l darrera meu.

Los de dalt me donaren la mà y posant lo peu damunt de les fermes arrels del abet que s'avocaba descalsat cap a'l avench, me troví a dalt, cayent reventat del cansanci ajegut en aquell petit pla, y rebent de passada lo mes gran desconsol, al sapiguer, que aquella cima, no era encara la derrera, y jo que creya que al arribarhi se descobriria al altre costat la Cerdanya, me vaig trovar ab un altra serra al enfront, també en sa part més alta bon xich encrespada, que feya pendent suau al principi envers lo lloch ahont nos trobavam. Aquella nova serra tenia la forma de una ona que s'hagués aturat en sa alsada en un día de tempesta y que l'oviessim nosaltres desde'l fons.

Eran ja mes de las nou del matí quant vam emprendre de nou la marxa pera guanyar lo cim de la montanya del devant verament anomenat lo pich de Greixa. Al principi vam baxar un poquet per entre abets, pero tot desseguit mos fou indispensable tornar a pujar per terreno de més bon petjar ja qu'era tot ell catifat de vert, d'un herba de la qu'els isarts ne son molt gormants, y que ab tot semblar molt fina, com si fos lo *gazou* dels nostres parks, té innombrables punxetas en sos brins.

Fent mil esforços y ab l'ajuda d'uns als altres, vam, per fi, travesar lo cim del pich de Greixa. Eram ja al cap de munt, al país dels isarts y llops-cervers, al de la quietut, als pichs en los que la vegetació hi mancaba en absolut, sens cap arbre ni planta, com no fossen quelquens liquens arropats al rocam.

Fins allavors habían marxat sempre per la part soleya de la montanya y si bé hi havia algunas congestas eran pocas y petites, puig lo sol brillant d'aquell matí de veri-

table calor, havia ja fos los gels que la nit havia acoplat per los llochs ja seguits, ab la rosada y humitats de la nit passada. Mes enllá d'un petit pla que anava vorejant aquellas carenas vam poguer encantarnos en lo paisatge que semblava veritable palau de fadas. Tora la ubaga, mirant a Cerdanya era un pá de neu que ab lo sol hermós, ruhent y rialler d'aquell día s'irisaba semblant talment que cada borrull de neu fos una perla y un brillant cada trosset de gel.

La necessitat de refer un xich nostras forsas, nos feu seure y reposar, y mentres menjabam quelcom de nostras fiambreras, contemplabam embadalits de goig aquella vista, aquella Cerdanya tota que'm feya l'efecte de que la descubría y que las gojas de Carrós y Flordeneu me la mostraban ab son trajo complert d'armini, com a veritable regina y senyora d'aquellas valls, sense que fos partida, mes que per una ratlla imaginaria dels polítichs que la neu cobría pera mellor presentármela sencera. Bellver a l'esquerra, Puigcerdá a la dreta, las montanyas de la tour de Carol enfront, ab lo Carol portant al Segre sas ayguas que nega a la Fransa y las vol totas per sa Catalunya, y'ls cent pobles y poblets y masías que desde Matinet s'allargan fins a Osseja tot ho ovirabam desde aquell cim, no tenint prou ulls pera mirar, afanyosos ab por de que aquella visió s'esvanís, puig no la creyam obra de la realitat sinó espill de la nostra fantasía.

—Aquí hem pujat pera veure si tombém algun isart y no per mirar d'así d'allá los poblets de la Cerdanya,—exclamá'n Pau—y per lo tant, com tenim qu'entrar al bo de la cassera, cal advertirlos—dirigintse al Enrich al Pep y a mí—que ab las escopetas que portém uns y altres, no's pot tirar al isart que no se li vegin ben bé las banyetas que es la senyal mes clara de tenirlo a tret, y s'há de procurar tirar un poquet mes alt, porque la bala cau sempre més avall d'allí ahont s'apunta.

Aixís en Pau, sense ell saberho, donava una lliçó respecte a la gravetat dels cossos.

Endavant—vam dir tots a la una alsantnos ab recansa d'aquell mirador que tota ma vida recordaré ab joya.

Comensarem allavors a vorejar los cims sense deixar de mirar cap a Cerdanya y no feya pas mitj'hora que caminavan, cuant d'un plegat, al fons d'un ample barranch que tenia bon xic d'aspecte d'anfiteatre y ahont hi creixían, vists desde aquella altura, una dotzena de abets migrats, uns divuyt o vint isarts estaban juguineixant, tossant los uns ab los altres, saltironant, corrent amunt, tornant avall, ab un especial galop que desde nostre punt de mira, per la distancia'ns feyan l'efecte de cunills brincant pel damunt de la neu.

Ab molt de cuidado y ab mil precaucions per que no'ns vejessin o sentissin ab son nas tan fi, nos vam anar posant los tres companys que habíam sortit de Barcelona, en los punts que a l'Andalet y'n Pau los semblaren més estratégichs al voltant d'aquella especie d'anfiteatre. Desseguít aquells dos cassadors, fent gran volta, anaren pera veure si podían sortir als isarts de trascantó.

Nosaltres en nostres llochs de parada, ajeguts panxa a terra demunt dels tapa-bocas, no deixabam d'espíar als isarts que continuaban jugant, y casi contenintnos la respiració, sentíam un *trap trap* al cor, pensant en l'esglay que tindrían aquellas bestiolas al ésser sorpresas pels cassadors que habían anat a enrotllarlos, sentint cada un de nosaltres també una especie de gust agre dolç, volent y dolent de que vinguesin a tret,

per la por molt natural de que ab l'impresió mateixa de veurels venir de cara, com en tot cos teníau de pujar, no fessim ab los tirs altra cosa que galejar sense poguerne encertar cap.

* * *

Més d'una hora restarem ajeguts, boca terrosa, ab la vista fixa en los isarts y la ma en l'escopeta al punt de dalt, quant tot de cop vejerem com en un dir «Jesús» se dispersavan y fujían escapats alguns, la major part, dret a las penyas de la dreta y que cinch o sis galopant sobre la neu, pujaban montanya amunt de dret al lloch ahont jo'm trobava esperantlos. En mitj d'aquelles soletats, als pochs segons oirem duas escopetadas, comprenent llavors lo perquè d'aquella dispersió del remat, que había sigut mitj sorprés per l'Andalet y'n Pau, quins els habían enjogat un parell de trets pera veurer de ferlos corre y si aixís se'n venían en direcció nostra.

En efecte, l'impresió de nosaltres tres, pot jutjarse per lo que a mí'm succehía. Lo lloch ahont los isarts tranquilament jugavan era a una distancia, montanya avall, d'un kilómetro, qu'es per tant lo que tenían de recorre per arribar a cualsevol del punts del cim de la corona del anfiteatre ahont los estabam esperant. Pujaban ab seguritat com lo vent, volant, pero la distancia nos los feya veure al principi perfectament dibuixats sobre aquell fondo de neu de tota la pendent, com si fossin cunills que galopessin sense aven-sar molt camí, empró a la vegada que s'anaban acostant semblava ja que corrian més y's presentaban cada cop ab sa silueta més grossa.

Un dels isarts aquells que dret a mí venían, era gros, semblaba un badell, y ja esta-ba jo casi be a punt d'alsarme rápit pera enjegarli'ls dos trets de la meva escopeta, quant uns petits lladruchs, y grinyols d'un gosset, d'aquell *petaner* que no'ns va volguer deixar de seguir y que'n Pau al anar a voltar los isarts había deixat sense jo saberho fermat darrera meu, avisaren al isart del devant y als altres que'l seguían, desviantse de cop a la meva dreta no sens que jo los saludés ab dos balas a pesar de lo fora de tret en que's trobaban.

Als meus dos trets hi van respondre altres dos del meu company Enrich, mentres jo ab dos salts me planto al bell cim d'una pedra d'aquella carena en lo precís moment en que un dels isarts donaba de cap a terra cayent panxa enlaire y fent mil contorsions y brincos se llensá ab sos companys dalt a baix d'un esquey que semblaba un veritable avench.

Creyam ab l'Enrich que l'isart anaba ferit y molt greument, porque aquellas cabriolas y casi salts mortals, no semblaban propis d'una bestiola perseguida y a la que s'habían disparat alguns trets, y aixó ho feya pensar també, al veure que al llensarse al avench ho feu sense aquella llestesa dels seus companys que lo van baixar a brincos anant d'un costat al altre, porque era un esquey molt estret, fent per l'istil de lo que fan los que pujan un pou cama assí, cama allá, si be aquells isarts daban cop de pota a la dreta y cop de pota a la esquerra, ab una depressuria que feya l'efecte de que volessin.

Ab los trets vingué a nosaltres en Pep, y mentres estabam fent comentaris sobre lo

sucsehit y maleia jo lo gosset que m'había fet desviar los isarts que a mí venían, aparegueren en lo fons del barranch l'Andalet y'n Pau, quins ab tota calma anaren pujant seguint las petjadas que'ls isarts habían deixat sobre aquell llansol de neu. No van tardar mitj'hora en esser ab nosaltres, y contarnos mutuament l'ocorregut.

Tant en Pau com l'Andalet al sapiguer per boca nostra que l'isart había dat una volta y había ensenyat la blancor de sa panxa, nos assegurá que era realment ferit y que tenia que esserho de part molt delicada fins al punt de creure que en aquellas horas debía ja esser mort al fons d'aquell avench.

Jo, y sobre tot l'Enrich, veritable heroe de la carrera, volíam llensarnos esquey avall pera anar a trovar l'isart, mort o ferit, pro en Pau nos feu avinent que per aquell indret era imposible baixarhi, y que teníam que fer una volta molt llarga, a no ser que sense volguer veure si'n trobabam algun altre remat dret a *Coll de Fou*, donguessim l'expedició per acabada.

Eran las 11 del matí en punt, y'ns semblá qu'era malaguanyat no recórrer aquellas penyas per las carenas, per ahont se caminaba ab relativa comoditat, pera veure si encara podíam enjegar altre cop l'escopeta, ja que'n Pau y l'Andalet asseguraban que ferit o ja mort, l'isart lo trovaríam més tart ananthi desde'l Clapés.

* * *

La veritat, encara vam tenir ocasió de veure algun petit remat d'isarts, perque la neu 'ns permetía ullaarlos de lluny, y fins de matar un esquirol d'un negre ab brills metálichs que'm semblá una especie bon xich rara y estranya trovada triscant per aquellas congestas, sense cap arbre, per lo que me'l vaig endur fent adovar la pell com a recort d'aquella excursió.

Ab lo bon día que feya, la neu se fonía formant per tots aquells indrets centenars de fontetas. Vam fer un petit ápat, y sempre per las carenas arrivarem ben clar al Coll de Jou, qu'es lo pas pera anar del Bergadá a la Cerdanya.

Allí en aquella altura de 2.535 metres sobre'l nivell del mar, descansarem una estona entretenintnos tirotejant las grallas o cucalas que ab nombrosos vols passaban per demunt de nostres caps, anant a ajocarse en los forats d'aquellas penyaladas, no sens deixarnos escoltar aquell pesat *nyach!, nyach!* ab que ja de lluny avisan la sua presencia.

Ab una *salve general* feta ab les escopetas nos despedirem d'aquellas alturas en las que tantas impresions habíam rebut y comensárem la baixada per aquell camí pendent, petit y relliscós pel pedruscall del que está plé, y era ben de nit quant arrivarem a una casa, dita'l Clapés, mitj perduda en aquells indrets. Allí trovarem los matxos pera tornar a Bagá, ahont hi vam ésser a las deu de la nit.

Lo Pau y l'Andalet se van quedar a dormir al Clapés, y de bon matí van anar al punt ahont se creya que podía ésser ferit o mort l'isart a qui'l meu amich había tirat, y tingueren la sort de trovarlo encara ab vida al bell peu d'un regueró que es lo naixement del riu de Greixa. L'acabaren de matar y'l posaren dalt d'un matxo fent ells, los cassa-

dors, junt ab l'isart l'entrada en la Pobla de Lillet al vespre, hora en que nosaltres hi ferem cap també desde Bagá.

En la Pobla'ns despedíam uns y altres, conservant tots una gratíssima recordansa d'aquella espedició dels isarts de la serra de Greixa.

JOAN MALUQUER VILADOT.

La Comunió dels Sants

I

*Baixava, inclinant la mirada
las escalas de Sant Trofím;
s'apagavan las llums de Vespras
perque ja era entrada la nit.
Els Sants de pedra de la porta
la benehiren al passar,
y de l'esglesia a casa seva
l'acompanyaren ab l'esguart.*

II

*Perque era tota reposada,
jove y hermosa en veritat;
y may ningú l'havia vista
dins l'esglesia riure o parlar.
Prô mentre l'orga ressonava
y s'cantavan els salms serens
se creya que'ls angels la duyan
y qu'estava en la llum del cel!*

III

*Els Sants de pedra la guaytavan
dessota el pórtich resplendent
sortir cada jorn la derrera
y perdres endins del carrer.
Y els Sants de pedra, tots benévols,
graciosa l'havían trovat
y quan el temps es dols, al vespre
d'ella parlavan en l'espay.*

IV

*Y deya Sant Joan.— Jo voldria
que monjeta blanca s'tornés
perque el mon es ple de tempestas
y son com platjas els convents.
Sant Trofím parlava:—Sens dubte,
mes en ma esglesia la vuy jo
perque fa clarô entre la fosca
y calen exemples al mon.*

V

*Oh germans!—Sant Honorat deya.
Quan la llum resplandirà
demunt dels prats y las llacunas,
de nostres llocs hem de baixar.
La Santa Taula en gloria nostra
será posada, qu'es Totsants;
y Nostre Senyor al mitj vespre
dirá la missa als Aliscamps.*

VI

*Sant Lluch, llavores:—Si m'creguessiu
portariam la verge allá
un mantell blau li donariam
y un vestit blanch.—Y els quatre Sants
tal com el cefir s'en anaren
y de la donzella, lleugers
l'ánima pura s'endugueren
cap a la Santa Taula ab ells.*

VII

*Al endemá a la matinada
la hermosa verge s'deixondí
y parlá a tots d'una gran festa
qu'en mitj de sos somnis ha vist
els Angels volavan pels ayres,
feya d'escolá Sant Trofím;
als Aliscamps era la Taula,
y celebrant missa l'Christ.*

FREDERICH MISTRAL.

(Trad. O. J. E.)

La municipalisació del pá

(Acabament).

Aquí ve bé relatar un simple episodi de la lluyta que sostenían las classes socials a Palerm, fet que es citat per molts historiadors. Un artesá de Palerm de nom Josep D'Alesi se trovava per aquell temps a Nápolis essent proclamat a Amalfi, capitá general del poble que en son furor arrivá a santificarlo. Vá anarsen altre volta a Palerm, ahont trová un ambient inquiet y sospitós y assegurantse l'ajuda de dos cónsuls y d'un corregidor y seguint-lo la turba de poble que vagava constanment pels molls, volgué ser digne émul de Masaniello. Encesa la revolució, mentres D'Alesi y'ls seus entravan a viva forza al palau del rey, habitat pel marqués de Los Velez, la classe trevalladora de Palerm permaneixía neutral. Va arribar D'Alesi, quan fon proclamat pels seus capitá general de Palerm, a convocar al cós de cónsuls a la iglesia de S. Joseph, promulgant allí un programa de reformas democráticas, de las que la més passadora era la confiscació de las terras. (?)

Lo prestigi y'l poderiu de D'Alessi, com el del seu predecessor napolitá, no vá traspasar lo terme d'una setmana. Ab ell vá morir lo programa democrátich de la iglesia de S. Joseph, després d'haver creat encar més rivalitats dintre la població de Palerm.

No acabá aquí la incertitut respecte la situació financiera del Municipi y venía a menos aquella reforma tributaria en sentit democrátich, aprovada pel consell de la ciutat y sancionada pel Virrey.

Poch després, moría'l marqués de Los Velez, nulitat acabada, com lo defineix La Lumia, inepte en sa escabrosa misió, substituintlo lo cardenal Teodor Trivulzio, milanés de naixement, de noble llinatge, en sa joventut valerós guerrer, polítich consumat en la edat madura.

Vá entrar a Palerm sense cap escolta, fiant solsament en la llealtat de la honorable mestransa, y resumint son programa en aquestas paraulas: *Pá, justicia, régimen nou*. Vá proceder a estirpar molts abusos y consigui que'l preu del pá tornés a ser l'antich.

En tant la suspensió del pago dels interessos del Deute municipal havía distret tot lo crédito públich y privat, produhint un desastre general, ja que no circulava diner y'l trevall no era renumerat. Els nous impostos donavan una renta del tot insuficient a las necessitats del Municipi y els artesans comensavan á cansarse dels impostos de finestras y balcones, abominavan de las altres tassas y amenassavan ab retirarse als camps. Las cosas arrivaren fins al punt, de que'ls cónsuls determinaren dirigirse al Cardenal, perque mirés de posar fi a aquell estat de cosas, restaurant l'antich impost de consums.

Lo purpurat milanés veritable home de Estat, no volgué comprometes de moment, contestant que si l'impost de consums havía sigut abolit per lo Consell Municipal, a ell tocava la restauració total o parcial. Va reunir-se lo consell, intervenint aprop de 200

cónsuls representants de totes les classes socials, discutinse'l cas sense soberbia per una part, ni indecisió per l'altre, arriuant ab bona armonia a un terme mitj que conciliava'ls interessos de tots els reunits.

En primer lloch va acordarse rebaixar l'interés del Deute del Municipi al 4 per cent: vá conservarse l'impost sobre'ls carruatjes de luxo, tabaco y arrós, vá abolirse la tassa sobre las finestras y l'impost sobre las familias, vá conservarse 'l que gravava la carn que may fou súprimit y tornaren a posarse en vigor, encar que molt mitigats, els que radicavan sobre la farina, oli, vi y formatje. S'aboliren també alguns drets que cobraven els eclesiastichs, alguns funcionaris y'l Virrey, comensant a donar exemple'l Cardenal Trivulzio, renunciand als que li pertocavan.*

Ab aquesta determinació, fou possible pagar als acreedors els interessos atrassats del Deute municipal, mantenint la municipalisació del servey del pá, quin preu va pujarse de 2 centims lo kil. Lo Senat en cambi de tantas concessions, prometé no pujar lo preu del pá durant un periode de deu anys; els efectes d'aquesta promesa, se prolongaren indefinidament.

Restaurada la hisenda municipal, restablerta la pau pública, lo Cardenal Trivulzio, va sapiguer atraures la fidelitat y confiança de la mestransa, obtenint que retiressin els canons dels baluarts, apuntats constantment al palau real, portarlos a terreno neutral.

Solzament lo poble de Palerm, torná a fer us de dits canons cuant la sagnanta batalla naval donada en lo Golf de Palerm, en 1676, entre las escuadras espanyola, holandesa y siciliana, contra la francesa.

Realment fou beneficosa la reforma hisendística de 1648, per quan no sols va ser mantiguda la municipalisació del pá, sino que aytal sistema, s'estengué respecte la carn de bou, oli, vi y formatjes. Aquesta estensió, no vé ben precisada en quant a son origen. Els cronistas e historiadors del segle XVIII, ne parlan com cosa de temps establerta.

Fins la meytat del segle XIII, l'hisenda municipal pogué tirar endevant, poguent al mateix temps resistir la depreciació de la moneda. La monarquía espanyola estava en sa més alta decadencia, sense cuidar-se de la policia y vigilancia marítimas, permetent lliurement saquejar als corsaris de Berbería y deixant disminuir la estracció dels grans de Sicilia. Aixó produhía'l resultat de haverhi una espantosa miseria per un costat, y d'un altre un colossal depósit de materias de primera necessitat que no s'espendían.

Per allá'l 1713, Sicilia fou cedida a la casa de Saboya. Ocupada de nou pels espanyols en 1715, passá prompte a poder del Austria fins al 1734, any en que finalment Nápolis y Sicilia constituiren en realitat un Estat independent y separat, vaig la unió personal de Carlos III de Borbó. Deu reconéixers que, ditas regions desde aquesta data fins a las postrimerías del segle XIII, feren evidents progressos intelctuals, socials y económichs. Augmentava la seguritat en los mars, renaixía la esportació de grans, cresqué la població, augmentá la riquesa y'l valor de la terra comensant lo procés de la intensificació de la cultura agrícola, gracias al que, se substituhí la granicultura per lo cultú del rahím, oliva y altres fruhits. Ab la prosperitat de la riquesa y del comers, ab la multiplicació de la població y abundancia del diner, vá produhirse un fenómen general a tota Europa, aixó és, l'encariment dels articles de primera necessitat, especialment farinas y carns.

A Palerm, l'hisenda dels queviures comunals, prest sentí'l cop. En 1756 cap comerciant de bestiar, volgué assumir els encàrrechs del Municipi. Allavors aquest, no ingué altre remey, que portar totas las operacions pel seu compte. Vá comprar bous a Tunicia y Calabria, els engreixava en sos estables, y per últim els matava y venía pel seu profit. Una horrorosa carestía en 1763, vingué a acabar ab las existencias d'aquell Municipi, qui tingué que vendre propietats comunals, per valor de 3 milions, tornantse a posar en vigor l'impost sobre finestras.

Ab tot era impossible tirar endevant; els queviures que's venían a las tendas municipals, eran passats, els grans, d'ínfima calitat y s'arribá a un estrem en 1779, en que la gent trevalladora per alcansar un tros de bacallá, tenfan que fershi a cops de puny.

Lo malestar era general, la baixa en las existencias comunals s'atribuhía a la péssima administració dels acaparadors y venedors per compte del Municipi y més que a cap altre cosa, a la protecció que'l nou Virrey marqués de Fogliani, donava a grans y petits comerciants, a las facilitats permesas per estraure grans, olis y fruytas, y al contrabando descarat, quan se simulava tancar els Portais de Palerm.

Lo marqués de Fogliani, no era un gran senyor, no era lo que'n deyan un Virrey a la espanyola, era un modest y laboriós noble de Módena que entrat al servey de la cort de Nápolis, ab sas dots de diplomátich, sapigué caure en gracia de sos superiors y arribá ab la ajuda del ministre Tanucci, home omnipotent durant lo govern borbónich, al honorable lloch de representant del Rey a Sicilia.

Prompte se constituí entorn de Fogliani una *camarilla*, un grupo d'amichs, que l'adulavan, el servían y l'esplotavan. Cada tres anys, tot lo més cada sis, lo Virrey era cambiat, establintse una mena de torn pacífich entre'ls ambiciosos e intrigants del palau real, en gracia a quin sistema, els que no estavan de torn, toleravan ab certa paciència sa desgracia. Quant vejeren que'l torn no era respectat y que'l Virrey Fogliani, al finir un trieni continuava ferm, tots els odis, totas las vías dels desilusionats, tota la caterva de personas que volían prestacions, favors, cárrechs, ingerencias o tolerancias y no las havían obtingudas del Virrey, varen concentrarse contra d'ell, presentanlo al poble palermita com a causa de sas desgracias y mals.

En 5 de Juliol de 1773, se renovava lo Senat de Palerm, y com a pretor entrava Césare Gaetani, príncep de Casero, qui, com fa notar De Blasi, no tenía deutes ni compromisos ab ningú, despreciava als acaparadors y mostrava gran amor al poble, lo que li va valdre una gran popularitat. Subitament va anunciar la guerra als abusos y que restauraría els antichs serveys municipals.

Durant alguns mesos, las cosas varen anar realment per bon camí, ja per la major vigilancia municipal ja per que no's presentavan carestías. Prengué a préstam una cantitat considerable que vá permetre restaurar de moment l'hisenda, préstam garantit per las propietats particulars del pretor.

La gratitut del poble no pogué manifestarse a temps, perque després de presentárseli un mal de pedra, fou operat per un doctor fill d'un camarer major del Virrey y morí. No faltava tant al poble de Palerm per creure que la mort de Gaetani era deguda a una conjura tenebrosa del Virrey y sos partidaris. La cosa se presentava de mala manera y a fi de prevenir conflictes, l'Arquebisbe convocá en son palau als cón-

suls, per persuadirlos de son erro y treure de sos caps la idea revolucionaria, contes- tantli els representants del poble que ja que Fogliani no havia escoltat al poble, are ells no'l respectavan.

Succehí lo que tothom preveya. Tornaren a embocar els canons enfront del palau real y una turba inmensa del poble, armada fins a las dents, va dirigir-se contra aquell palau.

La mestransa no ho capitanejava oficialment, pro la major part de cónsuls, figura- van en aquella revolució. Lo palau estava custodiat per dos regiments de sicilians, pro comprenent inútil la resistencia, Fogliani va donar ordres terminants de no disparar un fusell, ni derramar sang, essent la consecuencia, lo natural desarme y empresonament de part de la guarnició. Amanillat lo Virrey, lo pujaren a sa carrossa y entre mitg de sis cónsuls, fou traslladat a una barca que estengué las velas y marxá envers Nápolis.

La cosa vá acabar menys trágicament de lo que s'esperava. L'arquebisbe va enca- rregarse del poder del Virrey, la ciutat era protegida per la mestransa y'l pa y'ls comes- tibles se venían a preus invariables. Lo ministre Tanucci va escriure a Palermo, dihent que'l Rey havia considerat y meditat lo fet revolucionari y'l perdonava com a pare, no com a sobirá. No podía fer altre cosa. Y per tant exigía la restitució dels fusells als sol- dats y l'escarment de quatre desventurats de la ínfima plebe, designats com a ánimas de la revolució, prestant entre tant l'erari regi sense interés y a perpetuitat, més de 600 mil liras a la hisenda municipal, ab destí als serveys d'alimentació del poble.

Varen enviarhi altre Virrey, reforsaren la guarnició ab ordres de no deixarse desar- mar (?) y siga per precaució o per amenassa, s'exigí la entrega als cónsuls, dels canons dels baluarts. Y ab precaucions y poch a poch, varen anar barrenant lo principi de la invariabilitat dels preus dels queviures.

Las 600 mil liras que havia proporcionat lo Rey, se consumiren en poch anys, y a cada subasta que anunciava'l Municipi per proporcionarse blats, carn, olis, etz., ni's volía que'ls postors conservessin las antigas tassas; era precís donalsi grossas subvencions.

En 1776, lo Municipi de Palerm, va renunciar al monopoli de la venda del oli, au- torisant als particulars per fer sos negocis, y poch a poch encaría'ls preus dels articles que venía en sas tendas. En 1781, s'estengué als formatjes y mantegas, y en 1782 al pá.

En 1781 lo Govern havia reformat tot lo sistemā de la esportació del grá, conce- dint al Virrey la facultat de prohibirla o permétre-la, essent aixó font de favoritisme y prestat a abusos de tota mena. Degut a la substitució del cultíu de cereals per las espe- cies arbóreas, cultíu que creixía, augmentant lo comers el capital y'ls brassos, cap allá a últims del segle XVIII y comensaments del XIX, finí totalment l'esportació del grans de Sicilia, y no va trigar a comensar l'importació desde els ports del Mar Negre, ab lo que pot donarse per desapareguda la causa primera de la Municipalisació del pá, a Palerm.

Contemporaniament han cambiat las condicions políticas y socials. Lo despotisme borbónich, acullía els principis de la Revolució francesa en quant se dirigían a fer des- aparéixer els principis d'autonomía comunal. La honorable mestransa de Palerm, do- nava son derrer senyal de vida durant la Revolució de 1810 y finalment moría per sem- pre en 1816 la antiga y secular constitució siciliana, acabant també l'autonomía de la

illa, que ab lo nom estrany de *provincia* formava part integral del nou regne de Sicilia.

Are que hem donat per terminada la part històrica y expositiva del tema, será interessant estudiar lo funcionament d'aquesta institució, escutar sos defectes y presentar sas ventatjas prácticas, a ff de treurer alguna llum per la moderna qüestió de la Municipalisació del pá y d'altres públichs serveys.

En primer lloch, la Municipalisació que's pretén avuy, respón a altres ideas, necessitats y condicions socials molt diferentas de las que originaren aquell sistema. La Municipalisació no era exclusiva de Palerm, funcionava també a Messina y en embrió en altres ciutats que no depenían de feudataris, limitantse aquestas a comprar lo grá en gran quantitat en la época de la cullita, venentlo a preu de cost després més tart.

La calitat del género venut per compte del Municipi de Palerm, era sempre bona y en quant al pá fabricava diversas formas, pro sempre's venía a pes, tant que a Palerm referintse al preu d'un objecte cuan pera dir que es invariable, diuben que es *come il pane ni piazza*.

La carn bovina, estava classificada ab precisió anatòmica en vuyt classes, y en quant als vins y formatjes, també s'establían subdivisions.

Lo Municipi, provehía unas vegadas per gestió directa, altres per medi de subasta. Els grans per lo regular, els comprava a grossas contractas, de duració cinch cullitas al menys, obligantse una companyía a suministrar tants mils quintás, sempre al mateix preu.

Lo pá pera que fos elaborat y venut ab economía era precís que'l Municipi contractés ab las corporacions de pastissers y forners.

La venda del oli, carn y formatje se subastava a companyías en que moltes vegadas hi figuravan nobles. La primera condició del plech, era que no's podían apartar de la venda a preu fixo e inalterable. L'exercici per gestió directa se considerava com exposat a filtracions.

Lo contrabando, inevitable en tot monopoli, era castigat ab una penyora de 65 liras, cada vegada que's probava.

Abusos, hi foren naturalment, més no degueren ser de tanta gravetat quan durá l'institució aprop de dos segles. Aixó no vol dir que més d'un administrador municipal, no's vegés lo nom en cartells pels carrers, y víctima de finas sátiras per sa conducta.

Si algú robava, en cambi molts administradors hi hagué ben honrats y que tenían com a ideal suprém la popularitat y'l bon nom de sa casa. Y si d'algun notoriament se sabia que delinquía, no trigava en véure al poble de Palerm saquejant son domicili.

Lo vici principal del sistema, era innegablement la repugnancia de tot administrador en pujar els preus, encare que las necessitats hi obliguessin. Tots preferían tirar avant, quedant endeutat lo Municipi cada día més, deixant els compromisos pel que heretava'l cárrech, y sense voler contraure compromisos ni enemistats ab sos conciutadans.

En últim terme, sols dirém que molts altres datos y detalls ens suministraría el Registre de las deliberacions del Senat de Palerm, no solsament com estudi detallat del problema que debateixen els sociólechs respecte als nous serveys que volen encomanar als Municipis, si que també com a llum intensa que'ns donaría a coneixer la condició

económica y social de Palerm y de Sicilia, en temps no llunyans, mare de la Sicilia actual, de la que aquesta rebé totas sas forsas vitals, sa forsa intelectual y sas virtuts morals y en fi totas aquellas singularitats que encar la distingeixen de las regions alta y mitja de la Italia.

RFEL. GAY Y DE MONTELLÁ.

Un recort de col·legiala

Havent acabat de brenar y després d'una curta discussió, varem determinar jugar al *gato ciego* y a mí'm va tocar anar al mitj.

Ab els ulls tapats y enrotllada per mas companyas, procurava concentrar tota ma atenció, pera distingir de qui sería la veu que pronunciava'l consabut ¡miaul quan una minyona va venir al jardí pera dir-me que la Directora tenia una carta pera mí. Sentir aixó, desfer-me'l nus del mocador que'm tapava'ls ulls y córrer cap a dins, fou tot hu; y sols 'm vaig aturar a la porta, al sentir que mas condeixebles, mitj enfadadas mormorejavan:

—¡Ara que venia'l bó!

—Vaja, podía esperar que s'acabés.

Mentres jo d'allá estant 'ls hi contestava rient:

—Que'n sigui una altre..... ja tornaré.....

Y ab delitós afany m'enfilava per l'escala, travessant el corredor y entrant a la cambra de la mestra.

Aquesta al veure ma anhelosa precipitació, va somriure bondadosament y'm va entregar desseguida la carta, que tot just arribada a mas mans, va ser desclosa y escorcollat son fi, pera veure la firma.

—¡De ma cosina!—vaig exclamar alegrement y ab la mateixa precipitació la torno a girar y comenso en veu alta—«Ma estimada.....

La Directora ab sa acostumada amabilitat, 'm va interrompre dient:—No la llegeixis aquí; ves al teu quarto; allá, sola, podrás millor assaborir-la.

Li vaig remerciar aquest acte de delicadesa y corrents m'en vaig anar a ma habitació, gaudint ja per endavant el perfum casolá que podria aspirar llegint els carinyosos mots de ma cosina; perfum que's trovava fora del cercol de la familia.

Y ara, ab rahó estava contenta; feya quinze días qu'havía entrat en el col·legi y aquesta era la primera carta que rebia. Tota ella estava plena de novas referents a la familia, als amichs o senzillament al terror y al poble que tant jo estimava. En cada frase, mon cor hi trovava motús pera alegrar-se, puig la ploma de ma cosina, fidel a lo que li dictava'l cor, hi havia sabut imprimir las notas vibrants del cant qu'a mí m'agrada: el cant de l'ánima amorosida en el pacífich ambient de la llar.

'M parlava de mos pares y dels seus, de las vetllas en que's reunían, de las vegadas qu'enrahonavan de mí y dels desitjos que tenia de que arriuessin las vacances pera que

jo pugués també ser-hi y divertir-me ab ells. Y acabava la carta després d'haver escrit vuyt planas qu'a mí'm varen semblar molt curtas, repetint-me que m'estimava, que m'anyorava, que no m'oblidés d'escriure-li..... y l'ánima se m'omplena de goig, en-negant-se en las onadas d'una mar de desitjos y d'esperansas, y benehía, reconegada, a ma bona cosina, tot desitjant-li las felicitats que's mereixía. Després vaig tornar a llegir de cap y de nou aquella missiva, que pera mí valía més qu'un tresor, ja qu'havía proporcionat a mon esperit una estona d'esbarjo y de veritable goig.

Tres campanadas 's varen sentir, qu'en aquell día més que may las vaig trovar impertinents. Era la senyal d'anar a estudiar.

Ab la carta a la butxaca y'ls llibres a la ma vaig anar-m'en cap a la sala ahont 'ns reuníam. Totas mas companyas hi entravan també, dirigint-se a llurs respectíus banchs. Cap d'ellas 'm va preguntar perque mon cor estava tan alegre ¡y jo que'm figurava que tothom ho havia de coneixer!

Sols la de mon costat, ans d'obrir son llibre, 'm va dir:

—¿Per qué no has tornat á jugar?

—Perque he rebut aquesta carta de ma familia—li vaig contestar.

—¡Ps!..... ¿y tanta estona pera llegir-la? ¡Ay tontal..... si haguessis vingut. ¡'Ns hem divertit més!.....

Me la vaig mirar fixament y per primera vegada en la vida'm vaig fer la trista reflexió de que hi havia personas qu'ab cap aixerit y posat graciós tenían un cor sense mica de sentiment. No li vaig respondre; pero la vaig compadir.

Més endavant, quan ja he conegut la societat, cent voltas he compadit a algú, perque cent voltas he vist reproduidas las paraulas de ma condeixeble; y no ja ab nenas de 13 anys, ni tractant-se de jochs d'infantesa, sino ab lo que s'en diuen personas de seny, y jochs en els que l'interés material ha volgut ofegar las dolsas expansions dels sentiments d'una ánima delicada.

SARA M.ª LLORENS Y CARRERAS.

Després de la turbonada

Al bosch

*Ja ha passat la turbonada,
serra amunt la nuvolada,
s'arrossega estarrufada,
agombolantse..*

*Y quin'olor fan els pins
y de llurs capsas els brins,
delicats, tant verts, tant fins,
com regaliman...*

*Semblan gotas de cristall
las que van llensant, y avall
se las endú un xaragall
per entre pedres...*

*Y el tró allunyantse retruny
y pel plà, que s'obra al lluny,
la rierada s'esmuny
roncant llunyana...*

*A voltas el vent que fà,
els pins tendres fa brandà
y el ruixat que'n càu, tot clà,
tapa la vista.*

*Però aixís que passa el vent,
per entre'l goteig rihent,
—el goteig de tons d'argent
tant fresch y alegre,
que salta d'aquí, d'ellà,
follejant cristallí y clà—
torna a obrirse rihent el plà
y el cel en festa.*

*Ja ha passat la turbonada,
cap al lluny la nuvolada
s'agombola estarrufada...*

Y la terra somriu ab la boca badada!...

C. PLANAS Y FONT.

N'Oscar J. Ephner ⁽¹⁾

RECEBIDO A LA BIBLIOTECA DEL
SR. DIRECTOR DE LA REVISTA DEL

Sr. Director de la Revista CATALUNYA.

Seuyor: no se m'es pas oblidada la promesa que vostre enginyosa amabilitat m'arrencá temps enrera. Vaig prometeus enviarvos quan l'ocasió s'ho portés, quelcom pera vostra revista y avuy ho compleixo.

Lo que us envió es una traducció al francés d'una xamosa rondalla del notable escriptor canadiench n'Oscar J. Ephner. Pera lo que us puga interessar aquí teníu quatre notas biográficas del mateix.

Nasqué l'any 1873 d'uns immigrants finlandesos a la ciutat de *Keewatin*, antigament anomenada *Portage du Rat*, xamosa població que s'enmiralla en las ayguas del *Winnipeg* quins nombrosos canals al destriarse, formant illots, han valgut a la comarca l'envejable calificatíu de *Venecia del Nort*. Estudiá primeras lletras a *Arthur-landing*, passant després pera guanyarse la vida a Ottava ahont completá sos estudis subvencionat per son oncle'l professor James Waltt.

Entrá en la redacció d'un diari, y després d'un viatge de dos anys pels Estats-Units s'entorná a sa estimada *Keewatin* ahont comparteix sas aficions literarias ab la direcció d'una factoria de la «*Compagnie française de cuirs tannés de la Baie de Houdson*».

Té publicats una novela y nombrosos artículos. Sa anomenada ha arribat a New-Yorch y a Filadelfia y finalment, traspasant l'Atlántich, s'han fet assaborir algunes de sas obras pels *amateurs* d'aquesta capital.

La rondalla qu'us envió forma part d'un curt aplech d'articles de revista col·leccionats e impresos en inglés a Montreal l'any 1897 (2).

Digneuvos acceptar, senyor Director, las salutacions qu'aprofitant la present ocasió us envía vostre affm.

JACQUES D'HARCOURT.

París, 24 de Maig de 1903.

(1) La rondalla del notable escriptor canadiench ab quin nom honrém aquestas planas y la carta que li fa de capsá, las devém a l'amabilitat de nostre benvolgut amich lo jove llicenciat, en Jacques d'Harcourt, al qui per aytal motíu grans mercés li van donadas. Es d'esperar de son amor a tot lo de la nostra terra, y a las bellas lletras, no será aquesta l'última vegada en que figurarán en nostres sumaris produccions de sa triada cullita.

N. de la R.

(2) Posteriorment a haver rebut aquest article del notable escriptor canadiench, hem sapigut que havia sigut publicat en castellá en la colecció *Tapices viejos*, que forma part de la «Biblioteca blanca» que editan els Srs. L. González y Comp.^a, quins tenen la propietat de la traducció espanyola. De totes maneres creyém d'interés publicarlo, ja que's tracta de la primera traducció catalana que de dit autor s'haurá fet.—N. de la R.

Els tres cuchs

I

Fa uns quants sigles, no gayres, veusaquí que hi havia una Primpceseta petita com una nou, rodoneta com una cirera, ni xata ni nassuda, ni grossa ni prima, ni rossa ni morena. La Primpceseta vivia en el palau del Rey qui era son pare; un Rey terrible, ferotge, qua tallava les orelles, els nassos y'ls dits petits de las mans de sos enemichs. Era alt, gros, barbut; tenia una veu ronca y una mirada espantosa; duya sempre una túnica feta un pa d'or y diamants, y un mantell de porpra que relluhia com el sol. Havia guanyat cent onze combats; vint reys reduhits a esclavatje'l servian a la taula y s'havia casat cinch vegades. De tots cinch matrimonis no havia tingut cap més fill que la Primpceseta; de manera que aquesta feya una vida regalada y's veyia mimada y venerada pel Rey, els cortesans y fins el mateix poble, que veyia ab molt bons ulls a la augusta nena, y s'acoblava pels carrers y plasses quan la Primpceseta anava a missa'ls diumenges y demés festes de precepte.

La Primpceseta tenia a la seva disposició una ala sencera del inmens y sumptuosíssim palau; precisament aquella en qu'els enteixinats eran més opulents més venerables els tapissos y més preuats els trofeus. Cada día cambiava de vestit, y's contemplava a satisfacció devant dels miralls de Venecia, y encare que no fos més que una nena, se donava fums de dona gran, y s'enorgullia altament del seu cos tan petit.

Tenia habitacions totes plenes de nines, d'altres plenes a curull d'enginyosos mecanismes inventats pels primers sabis del regne; ses joguines eren variadíssimes e interminables. Però lo que més li agradava a la Primpceseta eran els jardins; els jardins del palau, d'una frondositat y una extensió admirables, cuydats per centenars de jardineros, que s'havien presentat desde terras molt llunyanas a la crida del Rey, duhent cadascú llevors d'arbres y plantes de llur pais, d'un valor inestimable.

Quantes vegades les deu Duquesas, institutrius de la primpceseta, se tornavan bojas buscantla a primera hora del matí, y la trobavan al últim sota unas branques en flor, escoltant el refilet dels aucells y la remor imperturbable de las cascadas, tancant els ulls pera reconcentrarse millor, oblidant al Rey, a la Cort, y les deu Duquesas vellas y nassudas, tan esglayadas per aquella fugida inesperada!

Las deu Duquesas proposavan al Rey que aquell día se dongués un carmetlo menos a la Primpceseta com un cástich just a la seva falta de enteniment y a les suas raras inexplicables; però al Rey que ab tanta crudeltat arrancava las orelles, els nassos y'ls dits petits de las mans de sos adversaris, li queya una real baba, y deixaba anar sorollosas rialladas que trastornavan a las deu Duquesas, ja debilitadas pels anys, pel reumatisme y pel constant traqueteig darrera de sa deixepa excelsa e incorregible.

Al veure axó, las deu Duquesas resolgueren en junta secreta dimitir el seu enlayrat cárrech per rahons de delicadesa; però'ls deu Duchs volian esser ministres del poderós Rey, y decidiren a llurs esposas a seguir al costat de la Primpcesa, suportant las sevas estranyesas y procurant influir en l'esperit del Rey a favor dels seus valents, entenimentats y excelentíssims marits.

Las Duquesas, donchs, seguiren amparant sota'l mantell un xich arnat del seu saber a la estrambótica Primpceseta, qui creixía cada día més capritxosa, y a qui donavan alas las espléndidas riallas del poderosíssim Rey.

II

Una mitjdiada calurosa del mes d'Agost, la Primpceseta s'assegué sobre l'herba que creixía aprop d'un bosquet, solitaria y silenciosa. No's movía ni una fulla en aquells arbres gegantins; no's veyá ni un aucell ni una papallona. La Primpceseta cregué que ajeguda estaria més al seu gust que asseguda, y encara que ajéures sobre l'herba tingui cert carácter democrátich, s'ha de fer notar que allavors estava de moda a la Cort un poeta bucólich que tenía una gran consideració a lo que ell ne deya «catifa verda y humida». La Primpceseta encare no sabía de llegir, donchs no havían arribat a obtenir tan notable avens de sa ilustre deixeples las deu Duquesas, quines per sa part silabejavan ab bastanta dificultat els escrits jeroglífichs de sos molt estimats marits, que pera major profit del regne,—y fins profit propi, segons els mal-pensats,—pretenían la cobdiciada poltrona de concellers reyalis. Però, per més que la Primpceseta no sapigués de llegir, lográ per una senzilla inducció el mateix resultat obtingut després de vuytanta nou versos alexandríns pel poeta bucólich, arribant fins al punt de adormirse tranquilament sobre el llit de tantas Cloris y tants Títiros com habitan las regions bucólicas, ahont no hi ha llops pera sort de las mansas ovellas, un xich desatesas pels pastorets y pastoretas.

Somiá la Primpceseta que'l seu pare tan ferotge saltava una corda ahont hi havia penjats els deu nassos de las Duquesas; després somiá que totas sas ninas ballavan al seu voltant; seguiren mil incoherencias, y finalment obrí'l ulls de mica en mica, sense tenir encara del tot desvanescudas les boyrosas imatges de sos insomnis. Mes al sentirse complertament despert y al fixarse en las arrugas del seu vestit de color blau esblaymat adornat ab zafirs, llensá una exclamació de fástich:

—Uf! Qué es aixó?

Tres cuchs havían tingut l'atreviment, l'insolemtíssim atreviment, d'arrossejarse pel seu vestit de color blau esblaymat adornat ab zafirs, fins arribarli damunt del pit. La Primpceseta que era molt orgullosa, se dexá anar per terra, exasperada. Se descompongué sa cara; la rabia enrogí ses galtes, y en tot son aspecte podía éndevinarsa certa semblansa ab el Rey son pare devant d'una orella enemiga. Si haguessin sigut allí las deu Duquesas ben cert que haurían tremolat de por. La Primpceseta donava colps a terra ab sas sabatetas de satí.

—Lletxos! Dolents! Uf, quín fástich!

Induptablement, si'l Cardenal Almoyner hagués vist la rabia de la Primpceseta, no hauría dexat de recordarli que l'home es pols, y pols s'ha de tornar—*pulvis eris*—y que aquesta pols será recorreguda y consumida per cuchs més repugnants. Però la Primpceseta alleavors s'estava sola y sense donar lloch a reflexió de cap mena, malehí a tots els cuchs haguts y per haver.

Fou tan poderosa la sua rabia que anegada del tot en ella, dexá tranquils per un moment als cuchs, que aprofitant la ocasió s'escabulliren ab gran habilitat y astucia; de

manera que quan la Primpceseta anava pera esclafarlos ab son peu diminut, ja no'ls vegé per enloch. S'espolsá altra vegada el vestit de color blau esblaymat adornat ab zafirs, com pera llensar la més petita partícula del rastre que'ls cuchs haguessin deixat y's dirigí al palau, perque era ja l'hora de dinar y la Primpceseta tenia sempre molta gana, una gana indigna d'una primpcesa. Lo primer que feu al arribar a sa cambra, fou rentarse mans y cara y cambiar son vestit de color blau esblaymat adornat ab zafirs, per un altre de blanch adornat ab perlas. Perqué caldrá saber que la Primpceseta obserbava molt bé les lleys de la llimpiesa, y's mocava, s' rentava y's banyava, com ho hagués pogut fer la noya més ben educada de tot el regne.

III

Passaren uns quants anys. La Primpceseta, quan la coneguerem, era petita com una nou, redoneta com una cirera, ni xata ni nassuda, ni grossa ni prima, ni rossa ni morena. Però ab el temps cresqué lo suficient pera arribar a esser, si no una galán minyona, una senyoreta de bon aspecte. Son nas quedá perfectament modelat, y'l poeta bucólich, quina fama's trovava allavores en son esplendor, dedicá tres sonets *A las finestras del nas de Dafne*. Y aquesta Dafne no era ningú més que la nostra simpática amigueta. La Primpceseta estava un xich desvalguda; els ulls y'ls cabells se li havían tenyit ab una negror definitiva, una negror resplendent, que encissava a més d'un prímpcep disfressat y amagat entre la turbamulta que s'acoblava pels carrers y plassas quan la Primpceseta anava a missa els diumenges y demés festes de precepte.

La Primpceseta seguía pasejantse pels jardins, pero ja no s'ajeya sobre la herba. Cullía flors, se contemplava en las ayguas claras dels rierols y de las fonts, enrahonava tota sola, se tornava vermella sense saber perqué y s'estava horas senceras guaytant las estrellas.

El Rey havia guanyat vint combats més. Tenia estemordits a tots els Reys del mon. El Califa de Bagdad li enviava tapissos y cavalls; el Rey de Castella fullas de cer de Toledo; l'Emperador de Russia, pells y trineus; el Rey de Fransa, perfums, pinzells y polvos d'arrós pera la Primpceseta; l'Emperador de la Xina, escuradents y fullas de thé. Devant d'aquêts universals obsequis, el Rey s'anava engreixant d'una manera que feya por. Cada día estimava més a la seva filla. Cinch dels Duchs eran ministres y havían establert un torn pacífich ab els altres cinch. Les Duqueses intentavan llur restauració ab els perfums, pinzells y polvos d'arrós enviats pel Rey de Fransa, que la Primpceseta acostumava a deixar pera las seves institutrius.

Però la Primpceseta no era ditxosa. El Rey no s'en adonava perque'ls anys l'havían fet un xich curt de vista.

IV

Un día, tot passejant pel jardí, la Primpceseta vegé una papellona d'or, gayrebé a tret de la seva má.

Volgué agafarla, mes la papallona volá y s'aná a posar sobre d'un clavell d'allí aprop. La Primpceseta's dirigí cap ahont era'l clavell, y la papallona aná a posarse sobre

d'un llessamí. Aixís successivament, sempre de flor en flor, la Primpceseta arribá a un lloch extrém del jardí, ahont se descobríá l'alt reyxat que voltava els parchs frondosíssims. Per fi la papallona's posá en la branca més alta d'un roser, y al aixecarse de puntetas la Primpceseta, sorollant las branques pera fer baixar la papallona, vegé a un jovincel amagat a l'altra banda del roser.

Feu un crit d'esglay la Primpceseta, però aquell jove ab un salt, arribá al caminet s'agenollá als peus de la nostra amiga y li declará que no era cap lladre ni cap espía ni cap altra mala cosa per l'istil; que era res menys que el fill del Rey d'Aragó, que estava enamoradíssim d'ella y volía obtenir la seva estimació costés lo que costés, fins passant pel perill de provocar la rabia del seu pare, el tan ferotje Rey quinas conquistas tenían estemordits a cristians y heretjes. A tiris y a troyans, digué ab més elegancia'l Primpcep qui havía llegit a Virgili.

La Primpceseta se torná tota vermella y li respongué que s'aixequés, perque ella no era cap imatje; que seguís estimantla perque ella no era pas de roca dura; y que procurés parlar ab son pare, perque ella no era cap descastada.

El fill del Rey d'Aragó, que era molt modest, li digué que precisament esperava uns enviats aragonesos que li portessin el consentiment del seu pare, y no era probable que aquet deixés de concedir-lo, ja que no havía oposat cap obstacle al matrimoni de sos sis fills y cinch fillas, perque segons sembla, Sa Magestat era un tros de pa.

El Primpcep y la Primpcesa acordaren mantenir en secret el seu projecte; que la Primpcesa seguís baixant al jardí y que'l Primpcep seguís guanyantse el consentiment de dos jardineros armenis pera poderse amagar cada día darrera d'aquell roser.

El Primpcep besá la má dreta de la Primpceseta, li feu una gran reverencia, y se'n despedí.

La Primpceseta'l seguí ab la mirada fins a pérdrel de vista. Després buscá la papellona.

Mes la papellona havía desaparegut.

V

Al cap de quinze días el pare de la Primpceseta rebía la embaixada més brillant que esmenta la historia.

Vint heralts anunciavan ab sonoras trompetas el pas de l'Infant d'Aragó, montan briosos cavalls árabes guarnits ricament, ab un nombrós seguit de patjes. Seguían quinze Comtes pertanyents a la més antiga noblesa catalana y aragonesa, enviats extraordinaris del Rey d'Aragó. Relluhian las sedas y'ls brodats; onejavan pomposament las plomas blancas y vermelles, y'ls punys de las espasas incrustats de pedras preciosas, enlluhernavan a la multitud. Seguí l'Infant que pujava per sobre de tots en magnificencia y hermosura, voltat y seguit per nobles joves escuders, jutglars y patges. Y finalment, sis cossos de guardia de Palau, vestits de gran gala tancavan la marxa, colpejant las llosas ab sas llansas els de peu, y empunyantles altivament els de dalt de cavall.

Rebé'l Rey a la embaixada assegut en son trono, en el saló més espayós del palau illuminats per centenars de salomons, ab les finestras adornades ab flámuras y gallardets.

Avensá ordenadament tota la comitiva, colocantse ab perfecta simetria a abdós costats del saló, devant de la immensa multitud dels cortesans que la contemplavan admirats.

Els quinze cavallers s'inclinaren devant del Rey; el més vell prengué la paraula, y gaire be ininteligible per la emoció, anunciá que en nom del molt alt Rey d'Aragó, demanava pera l'Infant la má de la hermosa y discretíssima Primpcesa, donzella sense altra d'igual en todas las zonas del Univers.

La Primpceseta, que estava sentada en el trono reyal al costat de son august pare, se posá a plorar d'alegría, estremadament conmoguda. A son pare tan ferotge li saltaren també unas llagrimassas com pinyols de abercoch; y tota la comitiva, y tot el concurs de cortesans, s'ajugá'ls ulls ab mocadors brodats d'or, y fins algún guarda de palau ab la màniga.

El Rey doná ordre pera que fossin dexats anar totseguit quinze mil presoners que en allá en els terribles calabossos se contemplavan mútua y melancolicament els nassos, las orellas y'ls dits petits de las mans.

Y l'Infant avensantse cap a la Primpceseta, posá en son dit una sumptuosíssima anell d'or, en quin centre hi lluhía una cuca de llum de raig inestinguible y enlluhernador.

Els jutglars feren desapareixer ben haviat las llágrimas, y'l Infant menjá aquell día al costat de la Primpceseta, qui, per aquella vegada, perdé la gana y s'estigué mirantse l'anell, mirantse l'Infant y rient com una boja, ab pregona y secreta indignació de las deu Duquesas.

VI

Al cap d'un mes se casaren l'Infant y la Primpceseta.

Ella duya un meravellós vestit blanch de seda; y'l pes de las innombrables joyas feya doblegar gayre be son cosset ágil y esbelt.

La Catedral relluhía ab sos innombrables llums; se repicaren las campanas; núvols d'incens pujaren en espiral fins a las voltas altíssimas y a terra estava tot cubert de una espessa catifa de flors blancas, que omplían el temple de un perfum suavíssim.

El Cardenal Secretari del Sant Pare, nomenat per aquest com enviat extraordinari, preguntá als contrayents si's volían enllasar pera sempre.

L'Infant respongué ab veu sonora y aixecant el cap; la Primpceseta més vermella que may y tremolant com la fulla en l'arbre.

Y'l Cardenal Secretari'ls benehí.

Allavors, en aquell mateix moment, una papellona, la papellona d'or tan perseguida per la Primpcesa un temps no molt llunyá, torná a apareixer devant dels seus ulls.

—Jo't portí fins ahont era'l Infant,—li digué.—Soch el primer cuch que llensares de demunt teu.

—Jo,—digué la lluherna del anell,—soch el segón cuch.

—Y pera donarme la vida,—digué'l meravellós vestit blanch de seda,—morí'l tercer, pensant en tú.

OSCAR J. EPHNER.

(Trad. per A. A.)

Paperets y ginesta!

Impresió de Corpus

*La tarde es bella, tebia, perfumada,
la llum del sol es una llum espléndida,
el cel es blau, enlluernador, puríssim:
un cel vestit de festa.*

*Y surt la professó majestuosa,
la professó solemne,
al alegre repich de las campanas,
espatechs de canó y acords d'orquestra.*

*Entre'l tragí de gent que s'agombola
arrán mateix de las parets del temple
com una inmensa onada movedissa
de caras rialleras,
s'obre pas, empenyent a l'un y l'altre,
ab un cove curull de flor groguenca,
una noya que ab veu cansada crida:
—Paperets y ginesta!*

*La multitud inmensa gesticula,
parla, crida, s'empeny, riu y fresseja;
y en mitj d'ella, la noya, esgroguehida
gayrebé com la flor que porta a vendre,
avansa fadigada, y en son rostre
—son rostre esbelt, hermós, d'estatua grega—
las sombras s'hi dibuixan
d'interessant tristesa...*

*Y avansa d'esma y crida:
—Paperets y ginesta!
Y avansa, fascinada,
entre vestits de cruixidora seda,
entre brodats y llassos,
entre joyells qu'enlluernan,
entre parellas joves
que's parlan a l'orella,
entre burgits de joya,
entre remors de festa.*

*Y ella sent en son cor una puyida
desgarradora, intensa;
y a son cervell hi acuden
pensaments tristos y temptacions negres.
—Paperets y ginesta! Y cada volta
devé sa veu mes feble...*

*Allá, entre la gentada,
minva de cop la sorollosa fressa.
La professó fa vía
per entre-mitj la multitud inmensa;
y avansa, destacant d'aquell gran quadro
de colorit brillant, de llum espléndida,
l'imatge adolorida
del Crist morent d'ensagnantada testa,
sol en la creu, sens que ningú'l consoli,
lla cat y nú, sense joyells ni sedas...*

*Al passar pel camí de l'amargura,
quin consol es trobar company de penas!*

*Ella en el Crist ficsá l'ardent mirada
de sos ulls grans, somiadors y negres,
com avivant ab Ell una esperansa,
com fentli una promesa,
y avansa asserenada, ferma, y crida:
—Paperets y ginesta!*

*Y el crit s'enlayra per demunt l'onada
de caras rialleras...*

MANEL PUGÉS.

Catalunya y en Verdaguer

Ponderan molts y celebra tothom la gloria qu'ha esdevingut a Catalunya per Verdaguer; nosaltres a'l cap d'any de la mort del poeta ens permeterém senyalar lo molt que deu en Verdaguer a Catalunya. Y no creyém ab axó apagar o entelar un sol raig de sa corona de gloria porque precisament es un mérit lo de fer poesia universal aprofitanse no més de las déus patrias, ni tampoch ofendre son cor ple d'estimació al terror porque'ls bons fills més celebran las grandesas y'ls triomfs de la mare llur que'ls propis.

Es veritat que en Verdaguer resseguí mitx mon, es cert també que en algun de sos genres de poesia s'inspirá en altres autors, com en Sant Joan de la Creu, per eczemple, pero descomptats aquexos dos factors tots los demás elements de que s'aprofitá sa gran imaginació los deu a Catalunya. Porque ja sab tothom que la cultura literaria de Mossen Cinto no guardava ni de molt proporció ab l'extraordinari mérit de sas produccions.

En Verdaguer fou lo poeta de la Fe y de la Patria, mes l'amor a n'aquestas ¿hont lo xuclá sino en los pits d'aquesta mateixa patria?

En Verdaguer, després de'l Aguiló ressucitá ab l'Atlántida'l léxich y la sintáxis catalans, mes pera son rich trevall d'argenter ¿qui li proporcioná las pedres finas de las paraulas gayrabé definitivament perdudas y li ensenyá l'art del desllorigament de la *frasis* sino'ls darrers amagatalls de nostres montanyas?

En Verdaguer fou poeta popular mes ¿en quinas poesías s'inspirá, quins fets històrichs cantá, quina forma s'apropiá sino en las causas de la terra, las gestas dels catalans y la forma romansejada de nostres anónims trovayres?

Finalment ¿qui li obrí'ls ulls al cel de la poesia sino la veu ensemps melosa y anyoradissa de la mare terra? ¿Qui se l'enmená al cim de la gloria que assolí ab lo «Canigó» sino l'àngel de la nostra patria?

¡Ah! nosaltres creyém que si avuy la fama d'en Verdaguer es *universal* se deu més que a cap altra cosa a son *particularisme* literari. Porque fou molt *catalá*, resulta sumament *humá* y per axó s'ha fet gran son nom.

Y heus aquí refermada una volta més la que podriám anomenar lley de la historia literaria dels pobles. Los grans genis de la poesia ¿que son no més qu'una concentració qu'un espeshehiment al voltant d'un gran cor, de l'esperit nacional?

JAUME BOFILL Y MATAS.

Las flors de la boca

Rondalla popular

Vetaquí que una vegada era una madrasta que tenia dues noyes, y a la que no era filla seva, la tenia aburrida, y tenintla aburrida, li feya fer totas las feynes dolentes de la casa. Encare no demanava alguna cosa, que ja ab un rebufó se la treya del devant, fentla fregar y rentar y a la nit la feya dormir al escou de la cuyna, sola ab los gats, que se li acostaban per ferli companyia.

Vetaquí que un día varen pastar y com sempre li donaren la coca més petita y deseguida entregantli els cantis, li manaren que s'en anás a la font y que no's torbés pel camí. Ella que marxa, y cuant es un trosset enllá, troba una dona ab un noy al coll. Aquella dona li díu:

—Noya, que veig que dus coca! m'en volguessis donar un bocinet per aquet noy que no ha menjat d'avuy?

Y ella com era prou bona minyona. va fer aixís:—Teníu doneuli total que jo ray a casa soparé, si m'en donan..... y si no m'en donan..... no soparé!

Vetaquí que la dona era la Mare de Deu, y al veure que tenia tan bon cor li díu:—Mira aprofitat! aquet noy dona tot lo que li demanan, ves de conseguirli un do!

Ella que va fer—Y quín do li demanaré, pobre de mí?

—Demánali que sigas la més guapa del mon!

Ella parlant ab lo noyet li díu:—Noyet, el bon noyet m'en volguessis dar un do?

El noy ab una veu prima y clara, parla dient:—Y quín do vols noya?

—Que sigui la més guapa del mon!

—Ja el tens!

Llavoras, la Mare de Deu que torná a dirli:—Noya, demánali un altre do. Demánali que cuant ramenís el cap te caiguin dobles de quatre!

La minyona s'acosta al noy y li díu:—Noyet, voldríau ferme el do, que cuant rame-ni el cap, me caiguin doblas de quatre!

—Ja el tens! va dir el noy.

Pro la Mare de Deu encare li digué:—Demánali un altre, are que hi ets, no sigas tonta! Demánali que cuant parlis te caiguin flors de la boca!

La noya ho demana també.—Noyet, bon noyet, me'n volguesiu dar un altre. Vol-guessiu ferme el do que cuant parlés me caiguessin flors de la boca!

—Ja el tens! Y la dona y el fill seguint camí avall es fongueren dintre del bosch.

Vetaquí que la noya arribá a casa y la madrasta al véurela tant bonica la va renyar més que may. Va per pegarli y ab los sotrachs comensan a caure doblas de quatre, y ab los crits de la noya a exir flors de la boca, totes diferentas y a quina més bonica. Al veures a terra sembrat de moneda, la madrasta ya no tingué delit més que per cullirlas y ab los diners que arreplegaba de la noya, ella y la seva filla s'en compraban bonichs y sedas per mudarse.

Pro vetaquí que alló, va anar a oídos del Rey que hi havia una noya, la més guapa del mon, que tenia aquellas extranyas virtuts. Ell que va dir:—Vull anar a véurela!—Y deseguida va pujar a cavall, y ab patjes y senyors, cap allá falta gent.

Arriba a la casa y sí, sí! la va trobar tant guapa que s'en va enamorar, y a cada saludo li queyan dobles de quatre y a cada paraula li sortían flors de la boca. El Rey ne va cullir unas cuantas y en va fer dugas toyas, que ja may més se las va treure del pit. Es clar que avans de anarsen va demanar la noya a la madrasta, que no va pogué me-nos de donarli el sí.—D' aquí tres días estigueu preparadas que la enviaré a buscar per casarmi deseguida, va dir. Y s'en va entornar al palacio, per ahont havia vingut, pro no pensant ja més que en la noya.

Al día senyalat, vetaquí que la madrasta fa vestir la seva filla, l'emj olva ben be y

la prepara per presentarla en lloch de l'altre, que de cap de las pasadas volía que fes la sort de casarse ab el Rey. Y perque no la veiguesin an aquesta la va fer amagar desota la pastera.

Arriban els criats y demanan per la noya més maca del mon. Desseguida la madrasta els hi presenta la seva filla, plena de guarniments y de fragancias, y com que havia tingut la perfidia d'amagarli unas quantas unhas al cabell, es clar, al bellugarse li van caure y ab aixó y que tenia algunas flors a dintre la boca, els criats la prengueren per la núvia del Rey, que ya sabían que tenia aquestas habilitats. Pro com que ab aixó de la guapesa no s'hi acababan de conformar, tot era fer preguntas de:—Y no en teniu cap més? no teniu cap altre filla?

Y la madrasta anava responent:—No, no en tinch cap més! no en tinch cap d'altre!

Pro els gats que s'ho escoltaban y tenían molta estimació per la pobre noya aburrida, anaban dient:

—Garramú y garramau!—la més bonica de totes—sota la pastera jau!—Garramú y garramau!—la més bonica de totes—sota la pastera jau!

Y la madrasta al sentirlos pensaba:—Dimoni de gats! ja me la pagareu quant siguin fora! y cop de fer soroll y girar ollas, perque els criats no els entenguessin. Llavors els hi va dir que comensessin a pasar que ella es quedaba per tancar la casa y que vindria desseguida. Y vetaquí que aixís que van ser fora, fa sortir la noya del amagatall, la tapa d'ulls y se l'en puja a cavall, dientli que anavan al palau del Rey.

Tiran camí enllá, y quant van ser aprop d'un cingle alt, alt, que feya rodar el cap de mirar a baix, la madrasta si que hi acosta el caball y donant una espenta a la noya la tira dalt a baix creyent que no s'en cantaría may més gall ni gallina. Pro vetaquí que entre els esqueys de la roca, hi havia nascut un broll que va sostenir a la noya en la cayguda. Quant la noya va compendre el perill, no en volgueu més de crits y exclamacions.—Ay! ay! Deu meu ajudeme! pietat! socós! Mare de Deu, salveume!.....—y d'altres per istil. Vetaquí que el broll s'anava desagafant y al últim deixá caure a la noya al fondo del barranch. Pro com que ab los crits no havían parat de ploure flors de la boca, quant va caure a terra es va trobar ab un coixí, que li va privar de ferse gota de mal. Llavors un pastor, que guardaba per aquells sots, la va sentir, y desseguida hi corra a veure lo que era. Arriba allí y al trobarse ab les dobles de quatre, que hi havían rodolat per tot arreu, es va posar a cullirles fins a curullar be el sarró.

Pro la noya que estava mitj desmayada del susto, li deya ab una veu defallida:—Cullam a mí, que may més te faltarà res, y en tindrás tantas com vulguis de doblas de quatre!

Llavors ell la va arreplegar, se la va emportar a la seva cabanya, y quant la va tenir allí, varen tractar de fer un gran palacio, un palacio molt bo per estarsi tots dos. Quant el varen tenir fet, com que era el millor palacio del mon, corrian veus que arribaren fins a oídos del Rey, que hi havia un palacio millor que el seu. Y com que el Rey estava trist y desmenjat, d'ensá que havia rebut a la que havia de ser la seva muller, aixó es, a la filla de la madrasta; es feu enterar de quí eran els que habitaban en aquell palacio y com els hi havia vingut la sort. Arribaren els seus enviats a las terras ahont vivían la noya y el pastor, y com que la noya també s'en recordaba molt del Rey, ella

que ab segonas intencions guarneix dos rams de flors, ab encarrech de que las hi donguin de present.

El Rey quant las va veurer y olorar, ya no va tenir un moment de sossego, y se prepara per anarla a visitar. Quant el pastor s'en va enterar de que venían y al veure els alegroys de la noya, tot era dirli:—Ara si que quedaré lluit! t'en anirás a viurer ab el Rey y jo em tornaré a quedar pobre y pelat com avans.

La noya li respon:—No tinguis por, que la sort que tingui jo tindrás tú, y allí on vagi, també vindrás.

Pro el pastor li deya:—Si'm vols creure a mí, no t'en fiis del Rey que ve no més per tafanejar y veure el palacio, creume amagat que ja no es recorda de tú, y si no et veu, may més hi pensaré.

Y deseguida ficá a la noya al cuarto dels mals endreços, que si entrava per una porteta baixa, que no contaba que fes venir a dingú ganes d'entrarhi. Arriba el Rey y cop de guaytar d'aquí d'allá, per veure si hi hauría la noya de las flors, pro ca! ni a baix, ni a dalt, ni a la cuyna, ni a la sala, trobaba el que buscaba, no més que moltas toyas que la noya havia deixat com a senyal per encontrarla. Al últim va voler veure las golfas y al ser devant de la porta del cuarto de mals endreços, de totas maneras hi va volguer entrar. Y el pastor:—que no, que s'embrutaría! Y ell: que sí, que ya es respallaría! No va parar fins que'l veigué obert.

Allavores fills meus! quína alegría! s'arrenca a correr fins a abraçar la noya y ningú els podía separar. Com que ya menaba animals ab el designi d'emportársela, la puja a caball y cap a casa perque no li prenguesin un altre cop. Quant arribá allí, podeu contar la madrasta quins esgarrapaments al cap.

—Aquesta noya t'ha set la sort, y are será la teva desgracia.

Ja es van veure perdudas ella y la seva filla. Y sí, sí! las van rostir y espellofar mentres que el Rey y la noya se casaren y junts ab el pastor van viure molt felisos y van fer molts anys sense cap destorb.

LA SENYORA PEPA.

Simbòlica

Ai mestre Millet

—*Ja dormida, ja desperta...*
sempre ma filla será!

Orfeu torrents d'armonía
potent y traçut deix volar.
La filla gentil retornas,
retornada ja alça'l cap
pren esma y segueix enlayra
l'armonía ab cor y esguart.

Ab los sòns son pòls regùlas
rítmich torna com abans,
ab les notes tendres cobra
tremp dolcíssim per plorar;
ab les fortes y les bravas
mes robust se sent lo bras.

Vestida en vella armadura
entra ab brahó al nou combat:
tot l'esperit de sa rassa
li bull y alena en la sanch.

Orfeu diví, son oracle,
la filla batèja d' Art.

Les Musses qu'entorn li volan
llors y palmes aixecant

Cantan a chor: "Son impèri
com reviu, reflorirá!"

Alades les veus ressonan
de per totes les ofrans;
l'armonia creix y munta,
creix y munta pels espays...

D'allá al fondo del misteri
veu ignota aixís diu clar:
—Filla meua... pren coratge
que'l triómf s'ha decretat!

Endrèssa

Vos sou l'Orfeu traçut
que'ns desvetllau la patria.
Del Geni Vos teniu
encèsa al cor la flama.
Encèsa per la Fè
sagrat Amor l'abranda
y, invicte l'Orfeó,
qu'es vostre heralt, l'escampa.
Benaija! Ja'ls palmers
per Vos vinclan llurs palmes.
Cenyeixi'l Vostre front
de llors eterns la Patria!

JAUME BOFARULL Y CENDRE, PVRE.

Barbará (Conca de), 1903

Música

En Crickboom, violinista.—Concert Malats-Diémer.—Concert Marcé-Rabentós.

Altra vegada l'eminent violinista belga, M. Crickboom, hoste de Barcelona desde temps indefinit, ha agafat l'arquet y s'ha dexat sentir del nostre públich; es a dir, del seu públich; ja qu'ell acostuma a reservarse pera'ls socis de la «Filarmónica».

Al parlar de la sessió ab que aquesta obsequiá als seus associats el día 29 del mes prop-passat, hem de fer constar avans que tot, la estranyesa que'ns causá la poca concurrència que hi assistí, lo qual prova una d'aquexes dues coses: o que baxa el nombre de socis de la «Filarmónica» (lo qual no's pot creure donat l'aliciet que per forsa han trovat nostres aficionats en les bones sessions de que gosan de tant en tant, además de que ja s'ha fet de bon tó entre la classe aristocrática la protecció dispensada—per 5 pesetas mensuals—a n'aquella societat) o es que nostres protectors del Art creuen haver complert ab aquest després de satisfer puntualment les seves quotes.

No, senyors socis de la «Filarmónica», no es axís com se fa alguna cosa per l'Art. Després de pagar, cal sacrificar-se, cal a la nit de concert empaquetarse dins de la camisa planxada, dins del coll y corbata que'ns apretan la gorja, dins dels molestosos punys, dins de la americana, chaquet, levita, frach o smocking qu'ens fan nosa en aquest temps de calor, cal dexar el *dolce far niente* y les tranquiles expansions de la familia, cal arrostrar els perills que proporciona una passejada nocturna a les fosques, si aquella nit fan vaga'ls empleats del gas, com succehí en la esmentada del día 29, y cal armarse de santa paciència si una vegada ja en el teatre hi ha que sentir com a n'en Crickboom li passa pel cap obsequiarnos ab una *americana* de Saint-Saëns y ab un *walz* de festa major d'un tal Vieuxtemps, que s'hauría pogut dir Porrini, Escalas, Llubes o Goula (*hijo*). Sí, senyors, cal passar per tot aixó y molt més, pera sentir per eczemple el *Concert en re major* de Beethoven tocat per en Crickboom d'una manera com no podém somniyar sentirlo tan bé molts cops en la nostra vida.

Y are prou parlaríam d'aquexa sessió musical si nostra ploma estigués a la alsada pera esmentar tan solsament les belleses de la hermosíssima obra de Beethoven ja dita, que rajaren pures y netes entre les cordes y l'arquet del violí d'en Crickboom. Cóm no'ns havia de semblar cosa poch més que despreciable tot lo que'ns feu sentir l'eminent violinista, després d'aquella superba eczecució, en que'l virtuosisme feya parella inseparable ab la decisió més esquisida, d'aquella colossal obra del colós dels sinfonistas?

Y aquí havém arribat a lo del bombo per taula que diguerem un día que en Crickboom s'havía preparat ab la contracta d'en Serato.

Quasi ningú dels que assistí a la sessió a que'ns referím devía oblidarse de dedicar un recort a la visita d'aquell jove y simpátich violinista italiá. No es cert que sembla talment que en Crickboom hagués volgut provocar en el públich una comparació? Si es aixís, el felicitám de veres pel seu triomf guanyat ab tota legalitat. Cóm se coneix que 'l nostre públich, o al menys el públich de la «Flarmónica», comensa a aprendre de

distingir! Vegis sinó la ovació que's tributá al intel·ligent artista belga en el *Concert* de Beethoven, per part d'aquelles quantes dotzenes que eram, entre intel·ligents, protectors del Art y senzills aficionats.

Y no estranyi en Crickboom que no se'l rebés tan bé en la tercera part, després d'aquella música tan mansoya qu'ens va donar, per més que tots reconeguerem que allí estigué també á la alsada de sa reputació. Ja sab, donchs, si no es tossut, com ho té de fer pera acontentar al seus socis; no traspassar may la distancia que va d'una sala de concerts a un envelelat o a un saló de gimnástica.

Además d'haver vist enfilarse a n'en Crickboom com poques vegadas l'havíam vist tan amunt, la sessió de que parlám ens proporcioná una altra satisfacció: la de veure dirigir a n'en Mas y Serracant, donchs en Mas es un director seriós, y'ns plau admirar el curs de la seva *emancipació*. D'ell dirém aquesta vegada que dirigí'l *Concert* de Beethoven com probablement no ho hauría fet de bon tros tan bé en Crickboom si aquest hagués tingut d'agafar la batuta en lloch del arquet, y no se'ns enfadi'l director de la «Filarmónica», donchs si bé podem dir que li hem vist dirigir admirablement, entre altres coses, alguna Sinfonía de Beethoven, no estaré fora de lloch observar que acostuma a cuydar ben poch els acompanyaments d'orquestra.

Quedém donchs en que en Mas, se cuydá ab *amore* d'aqueix acompanyament, com dels altres que feu a n'en Crickboom, axís com també de que la orquestra complí sa obligació en la deliciosíssima *Suite en re major* de Bach y en els no menys deliciosos *Canons* lliures de Schumann, instrumentats per Dubois.

* * *

Mercés al premi Diémer guanyat per en Malats, el públich de Barcelona ha tingut el gust de sentir altra vegada a tan apreciable concertista, a qui ha fet tot l'honor que sos mérits demostrats d'una manera tan positiva's merexían, convertint una sessió de música en una verdadera *soirée* de gala.

Sembla que are ab motiu de son triomf a París, en Malats ha sigut contractat per un rumbós empresari pera fer una *tournee* per Europa. Ens alegrém ben de veres de que Catalunya tingui un pianista virtuós quin nom estigui en condicions de figurar per Europa al costat dels mestres Planté, Rosenthal y Paderewski. Y pera que no cregui algú que no conegui a n'en Malats que aqueix concertista no arriba més enllá del virtuosisme, caldrá demanarli que's ficsi en sa interpretació de la *Sonata apassionada* de Beethoven, pera no esmentar altres composicions.

Are si haguessim de reflectar nostre criteri sobre en Malats com intérprete no'ns caldría més que repetir lo que diguerem a propòsit d'en Planté, y fer notar que, en el darrer concert del eminent pianista catalá ahont aquest lográ verament electrizar al públich fou en l'*Estudi en forma de waltz* de Saint-Säens y en la imponderablement difícil *Campanella* de Paganini-Liszt.

Rebi una altra vegada en Joaquim Malats la nostra més entussiasta felicitació pel seu triomf *moral y material*, ja que ell será d'aquí en avant un element més que posará ben alt al estranjer el nom de nostra terra. Potser algú cop els nostres *hermanos de*

allende el Ebro se convencerán de que no tot el treball que aquí's fa es esclussivament el del teler que s'afanya pera vestirlos a n'ells!

* * *

Desde fa molt temps conéxíam per haverla vist en un concert a una nena de pochs anys, de rossa y característica cabellera, ab els vidres enquadrats d'or sobre sos ulls fits en la batuta del director o en les mans del concertista, atenent a tot, més que ab la ficsesa de sa mirada de miop ab el reculliment interior que la expressió de sa cara delatava, ab un ayre en conjunt de vivesa y conscient serietat que compensava la seva falta de esbeltesa.

Aquella nena que desde allavores ensá havíam vist sempre entre'l petit nucle dels assistents a tots els concerts que s'ho valen, y en qui no sospitavam tal volta més que una discreta aficionada, la vejerem, ab gran sorpresa devant d'un piano de qua en l'escenari de Novetats, manant silenci ab sos dits a tot un públich, un dia que un bon amich nostre ens havia donat una localitat pera assistir al concert d'una senyoreta pianista, dihentnos senzillament que's tractava d'una dexeble d'en Vidiella y que'ns agradaria forsa. Poch ens pensavam allavors que aquella Enriqueta Marcé y García que anunciavan els programas fos aquella nena a qui ja de vista conéxíam de sobres tots els que'ns donám la satisfacció unes vegades, y'ns preném la molestia altres, d'assistir als concerts. Lo cert es que, havent entrat al teatre, després d'haverse comensat l'anunciat concert, ens quedarem com qui veu visions sentint tocar a n'aquella nena que no tindria més que uns catorze o quinze anys, com les tocaria un mestre, les difícils *Variacions* de Brahms sobre un tema de Paganini. Seguí'l concert y la nostra admiració aná en *crescendo* al sentir a la Marcé tocar ab un aplom gayre be incomprendible y ostentant qualitats de dicció ben remarcables, tota una *Sonata* de Beethoven, y un *Nocturn* de Chopin, quines melodies foren texides deliciosament per aquelles mans diminutes, y una pila d'altres coses, acabant per donar prova d'un mecanisme de verdader virtuós ab una brillantíssima ezeccució de la segona *Polonesa* de Liszt.

Desde aquell concert fins are ha passat un any, y la Marcé s'ha tornat a presentar al nostre públich. Ho celebrám de veres perque axó'ns dona ocasió pera parlar d'aquexa jove artista, com ja feya temps desitjavam ferho. Mes com se'ns ha anat la ploma a parlar d'altres coses que del concert donat el dia 4 al Principal, ens contentarém fent constar que aquell dia esmentat, en que la Marcé tingué'l bon gust de fernos sentir res menys que dos *Concerts* ab orquesta de Mozart y Chopin, nostre públich pogué apreciar que no en va passan els dias pera la aventatjada dexeble d'en Vidiella, y axó ja es molt quan se tracta d'una criatura que ja un any enrera podia ben anar sense caminadors.

En la sessió musical de que parlém se dexá sentir un altre jove artista, el violoncellista Rabentós, molt jove també que fa gran honor al seu mestre, 'l notable artista del violoncello en Bonaventura Dini.

A n'ell y a la Marcé els desitjám en sa carrera artística tot l'écrit que segurament se farán merexedors si seguexen estudiant, donades les notables disposicions que'ls conéxém.

El tercer alicient del concert Marcé-Rabentós fou el fet de dirigir l'orquestra'l mestre Lamothe, un dels *pochs* mestres catalans que saben lo que's fan ab la batuta a la má. Sempre hem cregut ab la inteligencia d'en Lamothe desde'l dia en que li sentirem acompanyar d'una manera com may havíam sentit acompanyar ab orquesta, un *Concert* de Beethoven al eminent violinista alemany Heermann. Y heus aquí que desde allavores hem vist sempre ab gust qualsevol aparició devant del faristol del director, del jove mestre catalá; y n'hi ha prou ab dir que en el concert Marcé-Rabentós no resultaren fallides nostres esperances.

R. SIMÓN Y BRUNET.

ACTUALITATS

A MADRID. — Fa uns quants dias qu'es a *Madrid* nostre redactor en cap en J. Carner pera la solució d'assumptos de caracter privat. Ab tot, podém anticipar als nostres llegidors, que aquest viatge no serà del tot infructuós pera la REVISTA. Lo temps ho dirá.

Mentrestant, lo Director y'ls redactors de CATALUNYA saludan de tot cor a son volgut company al qui esperan ab los brassos oberts.

CACO. — Aquest honorable deu, potser l'únich de l'Olimp que per pudor no té senyora, s'ha dignat visitarnos duas vegadas aquesta darrera quinzenada.

La primera sens dupte pera venjarse d'alguna malifeta d'en Mercuri, se'ns emportá del bussot que tenim a baix a l'entrada tota la correspondencia y revistas y diaris que hi havian. (1) Lo lladregot no respectá ni la santetat del dia de festa.

La segona en forma de sonrossat infant s'entretenia en seguir els *kioskes*

(1) Advertim a nostres lectors que aquest fet es *rigorosament históric*. Ab aquest motiu demanám ens dispensin aquells a qui no haguém acusat rebut de lo que havíam de rebre durant les passades festes de Pasqua, en que forem robats, y tant més ho demanám en quant ens consta que s'han perdut moltes cartes a nosaltres dirigides y depositades en el bussot.

pera recullir l'import de la venda dels nostres nombres.

Un *municipal* il·luminat per Minerva 'l descubri per l'olor y'ns lo portá a casa ahont ab tot y ser deu va quedar més escorregut qu'un ratoli. ¡Gracias sian donadas al municipal, a Minerva y al omnipotent Mart!

UNA CONFERENCIA AL «CIRCOL DE SANT LLUCH». — No'ns entretindrém a extracarla després qu'ho han fet los diaris ni a lloarla éssent donada per l'Utrillo, tant sols en nom de la gent de *sa casa* ens permeterém observar al senyor conferenciant qu'axó de volguer cambiar los *plátanos* del *ensanxe* per castanyers es gayrebé un sacrilegi. ¡Tenir de renunciar a aquella pluja suavíssima de bolvas d'or que per la primavera encatífavan nostres passeigs y's gronxavan intimament en los barrets de nostras hermosas y en los bigotis y barbas de nostres ciutadans! Y total per posarhi uns arbres que no serán tan groxuts y que no tenen las fulles tan amples. Be estavan les marronyers al bosch; de la ciutat ne tenen lo monopoli'ls *plátanos*.

CARRERA D'AUTOMÓVILS. — Acaban de verificarne una els *anti-exclussivistas* del

Atheneu per las diferentas seccions d'aqueixa societat.

FÀTIMA.—Una aucella esgarriada de la *pajarera* del Sultán Abd-el-Azzis atravessà l'estret dirigintse a buscar la llibertat perduda a les platjes ahont havia sentit a dir que hi regnavan com a mestres la hidalguia y la caballerositat. Mes com desde'l temps que sabia axó l'aucella de pell morena y ulls d'assabatxa, han passat ja molts anys, heus aquí que a pesar del gran acopi d'aquells ingredients que teniam fet en el país clàssich dels

PREMPSA

HELIOS.—Hem rebut el nombre III d'aquesta nova revista que surt a Madrid.

Publica entre altrás cosas uns articles d'un tal Ganivet de marcat caràcter àcrata.

Copiém á continuació una crítica psicológica que fa en Martínez Sierra, de'ls artistes «Querol, Benlliure, Blay.»

«Creo con los modernos que el arte más perfecto es el que más se acerca á la verdad; pero creo también que el artista ha de elegir para reproducirlas, aquellas verdades que más se aproximen á la belleza. Como tendencia, la fealdad en el arte plástico, el inmoralismo carnal en la literatura téngolos por degeneraciones malsanas, indignas de acogerse bajo las alas cándidas del ideal. Verdad que el arte es buen disfraz de las ideas antihermosas; pero creo que prostituye su inspiración quien la lanza—veladora oropelesca de podredumbres—á los bullicios de un carnaval cualquiera. Y no es que me seduzcan las obras atildadas y correctas; prescindo ahora del procedimiento, de la habilidad técnica y hablo de la hermosura formal y del interior reflejo comunicado á la materia por el espíritu.

idem, un dia o altre havia d'arribar que aquells s'acabessin; y'ls pochs que avuy ens quedan del fons de reserva ja'l necesitan tots els *municipals* pera impedir que les turbes amotinades acabin per lynxar a un infelis mossega o a un reventador de pisos.

Axis está explicat que la pobre aucella esgarriada hagi sigut tornada a la *pajarera*, ahont serà aixelada pera que may més pugui fugir a terres cristianes. ¿Qui mana a ca'n Ribot? L'amo o'l porch? Y ja sab tothom que'l porch es la bestia malehida pel Profeta.

Dice Maeterlinck: «Hay tiempos de la historia en los cuales el alma sube á la superficie de la humanidad.» Ciertó, y en tales tiempos, el arte, á pesar de la imperfección de la forma, es bello. Así en Egipto. Hay edades de la humanidad en que el alma duerme. ¿Muere en ellas el arte? No; mas para vivir ha menester la hermosura maravillosa de la forma. Así en Grecia.

¿Habrá en esto que digo contradicción? No lo creo. ¿Confusión acaso? Todó se reduce á la sencilla fórmula siguiente, casi matemática.

Factores del arte: hermosura y espíritu. Juntos son maravilla; separados, triunfan por poderosos; cuando ambos faltan, la más exquisita perfección de procedimiento no puede crear obra artística. Tal es mi criterio de arte en general. Y pienso que el artista no confinado en la torre de marfil, sino habitante voluntario en el huerto cerrado de la paz, ha de ser dominador de su obra, tirano de su idea, maestro de propia inspiración, soberano señor en la república de sus ensueños.

Viniendo á la escultura, pienso que

debe ser el trono de la serenidad soberana, y creo único lenguaje que en este arte debe hablar la belleza, el desnudo; y adoro la línea en sus serenidades y en sus atrevimientos; pero abomino de ella cuando, halagadora del gusto, trueca la grandeza en molición y se hace cariciosa, Estimo á los forjadores de lindas obras, únicamente como á propagadores de la idea artística entre los incultos; labor noble es, por cierto, ganar prosélitos á la belleza, ir poco á poco levantando los ojos de la multitud por gradaciones insensibles hasta la visión purificante; pero el que crea franca, solemne y despreocupadamente belleza por belleza, y sin halagos, ese es artista.

Pláceme la ligereza cuando es de buena ley, producto inevitable de un espíritu alegre; pláceme la elegancia que como sonrisa anima una obra; mas la grandiosidad, aunque no sonría, es corona y es luz y es esencia misma del arte escultórico.

Tenemos en España tres buenos escultores, ó más bien, hay en el mundo del arte tres buenos escultores españoles. Y que por cierto tienen la rara propiedad de resultar incomparables; tan distintos son. No columnas de un pórtico, árboles de un jardín, en el cual fuesen, Querol el roble—ara antigua de druidicos misterios,—Benlliure la fronda florecida de un almendro; Blay, la copa hierática de aquel ciprés ensoñador.

Es generalmente la escultura de Querol sóbria, con la serena sobriedad de la idea que vive, porque es hermosa: en alguna de sus obras destaca tan soberana esta cualidad, que sobrecoje; parece que la obra se formó en una pieza, cristalizada y limpia como un soneto. Y luego es esta sobriedad severa, con austeridades de culto; Querol en el respecto á su arte es sacerdote, y su cincel como que va oficiando á un tiempo sobrecojido y orgulloso dentro del templo de la idea. Por

eso su labor, en lo hondo de un paganismo deslumbrante de forma, guarda reflejos místicos, lumbradas de creyente, claridades purísimas que la visten de espiritualidad. Es poeta cuando concibe, y gran poeta, el autor de *La Tradición*: pero es poeta épico; sus monumentos, estrofas rotundas, surgen con arrogancia. Y he aquí una de las mejores páginas en la vida artística de Querol: sus monumentos. Tiene para idearlos—él, griego por esencia—el empuje verdaderamente romano. Surgen, he dicho, surgen como el caballo que surgió de las aguas á la voz de Neptuno, grandes y tembladores de entusiasmo.

Respecto á escuela creo á Querol muy griego; pero respecto á espíritu téngole por retoño de la cepa española de Montañés y Alonso Cano; lleva, como ellos, marcada en indelebles caracteres la austeridad de aquesta católica raza. Es hombre del Norte, pero del Norte levantino, de la Cataluña que mira junto á la sombra de los montes las aguas azules del Mediterráneo. Y así es su obra: la cuadruga rutilante de Apolo, y sobre ella una cruz.

La corrección absoluta en el dibujo y el dominio perfecto del procedimiento, son características de su arte; puede afirmarse que ni el cuerpo humano ni las maneras de reproducirle guardan secretos para él. Además, tiene—¿quién puede saber si adquirido ó innato?—el talento de *encajar* con precisión incomparable, y posee el don que pudiéramos llamar *ubicuidad de perspectiva*; sus obras, contéplense de donde se contemplan, son armónicas, estables, serenas y componen siempre. Esta cualidad es apreciable, sobre todo en sus monumentos, no porque en ellos se destaque más claramente—hasta el menor de sus bustos la posee en grado máximo—sino porque en esta clase de obras, por su misma grandiosidad y complicación, es harto más difícil de con-

seguir. Mérito supremo de Querol—todo el mundo lo sabe, pero, ¿no hay qué decirlo?—es el haber traído la escultura española á sendas de realidad; ha sido el campeón del realismo, triunfante á pesar del escándalo producido por sus primeras obras, por aquel admirable *San Francisco curando á los leprosos* en el que tantos, cegados por tinieblas de convencionalismos, creyeron ver desacato á las leyes eternas de estética, cuando sólo era rompimiento de teorías académicas, aherrajadoras sempiternas de la fresca y lozana verdad. Y esta labor de realismo es contraste fiel del arte verdadero, por que habla de esfuerzo tenaz, de estudio hecho á conciencia, de muchas horas tediosas y amargas, de todo lo que santifica una labor de arte, porque es sangre de la inteligencia vertida sobre ella.

A Benlliure un hada buena le hizo, sin duda, el don amable de la gracia. La pompa de sus obras es elegante pompa de mujer bonita; por todas ellas corre una sonrisa sensual. Si la imaginación de Querol es potente, la suya es florecida; pero no hay una lágrima sobre ninguna de sus flores. Ligera siempre, á ratos loca, en toda ocasión llena de gracia, á un tiempo ingenua y sabia. Cincel habilidoso, técnica refinada: demasiado pictórico, y aun acaso *efectista* en detrimento de la bondad de la obra. Es un meridional que se durmió en Valencia y despertó en Italia. Parece que sobre su arte, hecho de aire y de espumas, llueven rayos de sol. Alcanza la perfección de su arte en las estatuas, que modela con delectación casi pueril en fuerza de cuidadosa. Es en la factura primoroso.

Sin complacencias pecaminosas, ha sabido comunicar á toda su obra sabor amable que le ha abierto sin lucha el camino del triunfo. La libertad airosa, el desenfado gallardo de su inspiración le han conquistado una corona en que hay

tantas rosas como laureles. Y no ha de tenerse en menos esta deliciosa femineidad. Nadie ha menospreciado á Goya por haber puesto alma de mujer en sus admirables retratos de mujeres. Lo *femenino* en arte—digo á lo delicado, femenino,—vive con vida propia, fuerte como la fuerte virilidad. Hase dado por esos mundos de Dios en llamar con el horrible nombre de *arte mucho* al arte digno de vivir: yo creo, con muchos, que el arte no tiene sexos, sino cualidades: bueno y malo, esto es todo. Y venga lo bueno de donde viniere.

...Y mientras la escultura de Querol canta y solloza, y la escultura de Benlliure ríe, la de Blay, el lejano, ensueña entre brumas. Tiene Blay mucho espíritu. El alma ensoñadora y atormentada del siglo, el alma sibilina de París trasciende en su obra de misticismo inquieto y melancólico. Blay no es un heleno como Querol, ni un italiano como Benlliure; no es tampoco español como ellos, es francés, y su escultura, nacida en el regazo de la gran Babilonia. Aquí llegan mensajeras, imágenes de su obra, bien pocas veces la obra misma, y nos saben á cosa lejana y delicadísima, y las gustan algunos, los que han aprendido á gustar delicadezas, con verdadero placer; pero las multitudes no saben de él, porque para los muchos nunca tiene razón el que está lejos. Además, la escultura de Blay es harto íntima para llegar á todos. Descúbrese apenas la materia, velada tras un cendal de ensueños, y el espíritu que aparece es complicado y acaso amargo, poco atractivo para los inconscientes. No tienen sus estatuas aquel empuje soberano, merced al cual, según uno de los críticos de Rodin «l'amplification de la fougue devient la sérénité.» Su serenidad nace, por el contrario, de la serenidad misma, y su fuerza emotiva de la santa y melancólica delicadeza.

Dice Bernard hablando también de

Rodin: «La forma se convierte en vida; primero hace los hombres y después los anima, ó mejor dicho, viven en cuanto son perfectos.» Tengo para mí que el procedimiento de Blay es diametralmente opuesto; toma la vida, su vida interior, y después le da forma; primero hace vivir la idea, y luego, pesaroso, la envuelve en ropajes de carne. Por eso el elemento material resulta en ellas siempre doloroso. Es Blay en la factura correcto y atildado; posee el dejo de buen tono, el aristocrático empaque propio de la moderna escuela francesa. Así son sus figuras como estrofas de Baudelaire, de insidiosa tristeza y de ritmo perfecto; dejan como una estela suspirante en el alma del contemplador. Su desnudo es catísimo y gusta de velarlo arrebuñándolo en lienzos litúrgicos: de sus estatuas, algunas parecen dormidas en el fondo de inacabables ensoñamientos.

Si se tratara de alzar un monumento á la Verdad, yo bien sé que Agustín Querol, irguiéndola desnuda, la cubriría de majestad y triufo; pienso que Blay habría de envolverla en los cendales místicos caros á su melancolía, y sospecho que al cuerpo airoso habría de ceñirle Benlliure vestimenta de encajes.

Y de estas tres verdades. ¿cuál la verdad que en arte se llama perfección? Bien cierto estoy de que la mayestática, la triunfal, la desnuda fuera mi preferida; porque para mí, grandes artistas los tres, el que más en la totalidad de su obra se ajusta al concepto verdadero de la escultura, es Agustín Querol.»

HISPANIA. — Publica un article d'en Miquel de Unamuno titolat *Fertilidad de ideas* que a continuació reproduhim:

«Todos mis lectores conocen el dicho aquel de dar una en el clavo y ciento en la herradura. Pues bien, sólo los que dan ciento en la herradura suelen dar una en el clavo, y puede un hombre dar por

bien empleada su vida si logra dar una vez siquiera, durante ella, en el clavo, lo que se llama dar en el clavo.

Hay un adagio latino que viene aquí como anillo al dedo y es aquel de *errando, errando corrigitur error*, lo que equivale á decir que equivocándose es como se aprende á acertar.

Aquí podrá el lector recordarme al herrero de Quintanapalla, que machacando, machacando, se le olvidó el oficio; pero aquí está precisamente el toque, en el modo de machacar. Porque sé de buena tinta que el tal herrero machacaba sin mirar dónde ni cómo daba el golpe y que en su vida se le ocurrió machacar en un sitio donde antes no se hubiese machacado, ni menos hacer lo que llamaba Darwin un experimento imbécil. El cual consiste en hacer una cosa absurda, á ver lo que resulta.

El profesor y famoso economista Stanley Jevons es uno de los escritores que más gracia me han hecho siempre. Pocos rivalizan con él en soltar ciertas solemnes expresiones, profundísimas patochadas y verdades de esas que parecen á primera vista lo que los ingleses llaman un *truism* y nosotros una perogrullada, y que examinadas más despacio resultan á las veces finísimas observaciones. En mi vida olvidaré la gracia que me hizo leer en su libro acerca de *La moneda y el mecanismo del cambio* esta sentencia: «La plata es hermosa, pero es más hermoso todavía el oro». Pues bien, este ingenioso á la vez que ingenuo pensador— porque lo era, y de verdad—dió varias veces en el clavo durante su vida, y en una de las cosas en que más acertó es en haber insistido en su libro *Los principios de la ciencia* sobre el hecho de que el genio del descubrimiento depende del número de ideas y vislumbres casuales que ocurren á la mente del investigador. El primer requisito para descubrir algo consiste en ser fértil en hipótesis y después

en estar pronto á desecharlas así que la experiencia las contradice.

Guillermo James, en su precioso ensayo acerca de los grandes hombres y su ambiente (*Great men and their Environment*), ensayo que forma parte de un libro que recomiendo á todo el que sepa inglés (*The Will to believe and other essays in popular philosophy by Williams James*), comenta muy agudamente esa idea de Stanley Jevons.

Partiendo de la idea de que la selección no hace más que aceptar ó rechazar, conservar y fomentar ó amenguar y destruir las variaciones espontáneas producidas en los individuos, durante el proceso embrionario de éstos, no se sabe cómo, y no producirlas, lo aplica á la evolución de las ideas.

Sabido es, en efecto, que Darwin, con la prudencia y el buen sentido que le caracterizaban, hablaba de «tendencias á la variación accidental», radicantes en el ciclo embrionario y debidas á causa de origen acaso molecular. El ambiente las robustece cuando son útiles al individuo que las ha adquirido—que ha nacido con una variación del tipo que sea útil—y las aumenta y propaga, y las elimina cuando son inútiles ó dañosas, pero no las produce, por lo menos en el ambiente exterior. Y así ocurre con las ideas.

«El concebir una ley—dice James—es una variación espontánea en el más estricto sentido del término. Brota en un cerebro y no en otro á causa de que la inestabilidad de ese cerebro es tal que le mueve en esa particular dirección.» Y añade estas notables palabras: «Pero lo que importa hacer notar es que las buenas y las malas ocurrencias, las hipótesis triunfantes y los conceptos absurdos, están en perfecta igualdad respecto á su origen. La absurda Física de Aristóteles y su inmortal Lógica manan de una misma fuente; las fuerzas que producen la una producen la otra. Cuando voy por

la calle, pensando en el cielo azul ó en el buen tiempo, puedo sonreír á algo grotesco que se me ocurra, ó sorprender de repente la solución de un problema largo tiempo sin resolver y que en aquel momento estaba lejos de mi mente.»

Siempre he crido que no pasan de espíritus ramplones y vulgares, á los que nunca les será dado parir una sola idea nueva, luminosa y fecunda, aquellos que nunca suelten un desatino enorme, algún disparate de marca mayor, ó por lo menos no se les haya nunca ocurrido cosa así. Suele decirse en son de reproche que no hay despropósito que no haya dicho algún filósofo y esto es precisamente lo que da la medida del verdadero filósofo.

Porque no puede ni debe llamarse filósofos á esos exegetas, comentadores, compiladores ó concinadores de tal ó cual especie de filosofía, de las metidas en clasificación, que fraguan vastos y eruditos tratados, á lo mejor en tres, cuatro, cinco ó seis tomos y no pocas veces en latín, esas obras que algunos llaman monumentales y que lo son en ciertos respectos. Estos tales, como no piensan con su inteligencia sino con una maquinilla lógica, combinando sus ideas, ó lo que fueren, dentro de un casillero muy bien etiquetado, rara vez sueltan eso que llamamos disparate, aunque sea en el fondo completamente disparatado su discurso.

Veamos ahora la vivísima y animada pintura que James nos hace de los otros, de los verdaderos pensadores, de los que alguna vez en su vida paren una idea nueva, luminosa y fecunda—con una que de veras lo sea le basta á un hombre—de los que saben *imaginar*, en una palabra. Porque no sirve darle vueltas, la facultad creadora en filosofía y en ciencia lo mismo que en arte, es la que llamamos imaginación, y el verdadero hombre de ciencia es el que sabe imaginar lo que ve. Ante un mismo hecho, un hombre vulgar

lo ve, un hombre de ciencia lo ve y se lo imagina además. Y se lo imagina con verdadera y estricta imaginación poética. Y veamos la pintura de James.

«Mas volvamos á los espíritus del orden más elevado, y ¡qué cambio! En vez de pensamientos de cosas concretas que se siguen pacientemente unos á otros en la trillada senda de la sugestión habitual, tenemos los más abruptos cortes y transiciones de unas ideas á otras, las abstracciones y distinciones más rarificadas, las más inauditas combinaciones de elementos, las más sutiles asociaciones por analogía; en una palabra, parece que se nos ha metido de pronto en una hirviente caldera de ideas, donde todo está silbando y burbujeando en un estado de vertiginosa actividad, donde se hacen y deshacen aleaciones en un momento, donde la rutina es desconocida y parece lo inesperado la única ley. Según la idiosincrasia del individuo tendrán sus fulguraciones uno ú otro carácter. Serán golpes de humor é ingenio, arranques de poesía y elocuencia, construcciones de ficción dramática ó de artificios mecánicos, abstracciones lógicas ó filosóficas, proyectos de negocios ó hipótesis científicas, con cola de consecuencias experimentales que en ellas se basen; serán sonidos musicales, ó imágenes de belleza plástica ó de pintoresco, ó visiones de armonía moral. Pero sean las que fueren sus diferencias, concordarán en que su génesis es repentino y por decirlo así, espontáneo. Es decir que las mismas premisas no engendrarían en la mente de otro individuo, precisamente la misma conclusión, aunque, cuando se le ofrece á este otro individuo la conclusión esa, pueda aceptarla y gozarse en ella y envidiar la brillantez de aquél á quien se le ocurrió primero.»

Es muy de recomendar este pasaje á los que creen en el método baconiano de confrontar tablas muy de otro modo que

como en él debe creerse, y esperan acaso que un barómetro registrador acabe por descubrirnos por sí mismo la ley de las variaciones de presión atmosférica. Y aun más es de recomendar á los que aun se entusiasman—si es que quedan—ante esa maquinilla lógica del silogismo con su *bárbara*, su *darii*, su *ferio* y su *baraliopton* y en todo ese artificio de definiciones, distinciones, divisiones, subdivisiones y el resto de los procedimientos útiles para fijar, corroborar y propagar las ideas halladas por intuición imaginativa producidas por variación espiritual espontánea. Porque tampoco es cosa de desdeñar esa lógica formal, que es como el ambiente de las ideas, aunque sostengamos que no es capaz de producirlas nuevas.

Dios nos depare espíritus inquietos, inconsecuentes, á la caza siempre de ideas, en ebullición constante, en equilibrio mental inestable, fértiles en hipótesis, en paradojas, en embolismos y en utopías, tan prontos en aceptar una idea—provisoriamente siempre—como en rechazarla así que un solo hecho la contradiga, espíritus, en una palabra, capaces de disparatar con ingenio. No conviene que todos sean así, ni aun el mayor número, pero desgraciado del pueblo en que, cual en el nuestro ocurre, son rarísimos espíritus semejantes. Porque eso de la imaginación española es una de tantas confusiones como por ahí corren. Y digo confusión porque se confunde la verdadera imaginación, la facultad de crear imágenes, con la facultad de retener las ya creadas, las que por ahí corren y forman parte del común acervo, y con cierta vivacidad para administrarlas, es decir, para espiar el hueco en que encaje un chiste, una ocurrencia ó una frase que habíamos aprendido, y que sabemos colar. Porque aquí pasamos por ricos cuando habiendo heredado cien mil duros sabemos sacarles el veinte, el treinta

ó el cincuenta por ciento usurario y no pasa por rico el que habiendo amasado millones con su trabajo los ha consumido, ni el que vive del propio capital. Y esta comparación explicará mejor que nada mi idea respecto á la supuesta imaginación española, en la que nunca he podido creer.

Mas como este es tema interesante y que requiere más detenido examen, dejémoslo por hoy, no sin reconocer que quien sabe administrarse bien una imaginación pobre, luce más que quien derrocha una imaginación rica, comiéndose el capital.»

RENAIXENSA. — Copiém del nombre extraordinari publicat per aqueix periodich la ressenya que fa del solemne acte realisat a Poblet ab motiu de la entrega de la bandera de la «Unió»:

«Apunta'l dia seré en la conca de Barberá.

No era lo cel blau y purissim, ni lo sol se destacava clar en l'espai; mes si bé un celatge clar y esfilagarsat matisava d'or lo firmament al reflectar los raigs del dia, aquest enviava sa llum ab forsa y no bastavan a atenuarla las boyras altas.

Desde primeras horas de la matinada l'animació fou gran y extraordinaria en tots los pobles y masias dels encontorns de Poblet.

Una conmoció febroseca agitava á grans y petits y arreu s'anavan acoblant las gentadas pera dirigir-se al monastir á fruhir en la contemplació del acte solemniós que s'anava a realisar.

De bon matí, camins y viaranys apareixian recorreguts per grupos que portant-se lo menjar en cistellas, a bras o en animals de bast, se dirigian tots al mateix lloch.

Per los camins carreters s'acostavan carrets y tartranas y tot plegat formava l'hermós conjunt d'un formiguer adalerat per arribar al cau.

Ahont lo moviment apareixia més notable era en los pobles de Solivella, Vimbodi, Espluga de Francoli y Montblanch; especialment en aquest últim, en lo quin hi estaban allotjats desde dias avans molts forasters procedents de Lleyda, Tarragona, Barcelona, Gerona, Reus, Igualada, Manresa, Tarrasa, Sabadell, Balaguer y altras poblacions y encontradas de Catalunya.

També a la Espluga eran molts los forasters.

Accedint á la galant invitació dirigida per la societat coral de Montblanch a totas sas companyas de la conca de Barberá a fi de que l'acompanyessin a rebre y obsequiar al Orfeó Catalá, algunas de las invitadas se dirigiren de bona hora ab sos estandarts á la estació de la Espluga a esperar la arribada del tren especial que devia conduhir als orfeonistas.

Las més importants de las que acudiren, vestint sos respectius trajos, foren las de Solivella, Montblanch y la mateixa Espluga.

Los socis de la del primer dels esmentats pobles portavan la gorra verda que'ls hi serveix de distintiu y'ls de las altras duas ostentavan barretina vermella.

Los de Montblanch anavan acompanyats d'una música.

En lo tren especial que li estava destinat sorti a la hora senyalada de Tarragona l'Orfeó Catalá en direcció a Poblet.

S'agregaren a la comitiva formada per las tres seccions de coristas que vestian los trajos y distintius que acostuman a usar en sas excursions, donya Agnés Armengol de Badia y altras damas catalanas, que ab ella a Tarragona estavan.

També ocuparen llochs al mateix convoy alguns individuos y expresidentes de la Unió Catalanista.

Lo tren recorregué son itinerari, sent saludat en totas las estacions del tránzit donant-se viscas al Orfeó Catalá y a Catalunya.

A la estació de Montblanch s'afegiren a la comitiva los president, vispresident y altres individus de la Junta Permanent de l'Unió Catalanista y'ls demés oradors que prengueren part al meeting d'inauguració de l'Associació Catalanista de Montblanch, celebrat lo diumenge al vespre.

A dos quarts de deu entrá en agullas a la estació de l'Espluga de Francolí lo tren especial que conduhia al Orfeó Catalá.

Un xardorós crit de ¡Visca l'Orfeó Catalá! retruny en l'espai, essent respost ab gran entusiasme per la nombrosa gentada acoblada al andén y al entorn de la estació.

Los orfeonistas contestaren ab un ¡Visca Catalunya! que fou respost ab més entusiasme.

Alhora la música que acompanyava a la societat coral de Montblanch saludá als arribats executant una marxa ab molt d'acert y afinació.

Tot seguit se formá la comitiva que's dirigí a dintre la vila.

Anavan davant obrint la marxa, las societats catalanistas de Montblanch y l'Espluga, ab sos respectius estandarts.

Seguia després la Joventut Catalanista, de Tarragona, portant la luxosa y artística Senyera de que li feren present las donas tarragoninas y que estrená per anar a rebre al Orfeó Catalá.

A continuació la bandera de l'Associació Catalanista de Reus ab un bon aplech de socis a son entorn.

Y finalment, tancan la comitiva, las tres seccions del Orfeó Catalá, presididas per sa hermosa Senyera

L'espectacle era pintoresch. Las barretinas moradas y vermellas barrejavan sos tons de color ab la blancor de las mantellinas, y sobre la compacta massa que lliscava serpejant per lo camí que desde la estació conduheix a la vila s'hi destacavan las banderas, senyeras y es-

tandarts, que arrodonian lo conjunt.

La comitiva, saludada y aclamada a son pas, s'enfilá al turó ahont la població está assentada, dirigintse a la Plassa Major. Allí, devant de la Casa Municipal, cantá l'Orfeó, com acostuma ferho sempre en semblant, casos, lo Cant de la Senyera.

La plassa y'ls carrers vehins estavan plens de gom a gom fins no poguerhi circular y quan l'Orfeó acabá sa cantada, la multitud aplaudi ab entusiasme, demanant a grans crits «Los Segadors».

L'entusiasme se transformá en deliri quan ressonaren en l'espai las sublimes notas de nostre himne, y acabat de cantar-se aquest fou aclamat l'Orfeó.

Novament se posá tothom en marxa cap a Poblet.

A la sortida del poble, formaren a ab-dós costats del carrer los socis de las societats corals que havian anat a rebre a l'Orfeó, y se'n despediren saludantlo ab sos estandarts y ab sas gorras y barretinas.

També allí's despediren las societats catalanistas de Montblanch y l'Espluga de Francolí.

Quan la comitiva, en la que hi figuravan lo president de la Unió y algunas altres personalitats importants del Catalanisme, embocá la carretera que conduheix a Poblet, lo cel s'havia ja cobert d'una espessa nuvolada y comensá a plouvisquejar. No per aixó s'espantá ni retrocedí ningú, y aquella munió de gent, entre la qual s'hi trobavan las escayentas y simpáticas senyoretas del Orfeó, continuá ab fermesa lo camí emprés. Tots alegres, tots animats, combatent la fatiga de la caminada entre'l fanch y l'enuig del ruixim ab frases y conversas enginyosas que ben clar demostravan que era insignificant l'obstacle pera interrompre la obra comensada.

Ben prompte desde la carretera s'ovirá lo monument truncat que sembla senyalar al vianant los murs negrosenchs

que enclouhen una de las joyas més preuhadas del art y la historia catalana, y la comitiva s'endinzá entre la doble renglera d'albas que portan al peu del monestir.

Quan l'Orfeó y sos acompanyants arribaren al peu de la porta del primer recinte se detingueren tots pera organisar la entrada á Poblet.

La senyora Armengol de Badia y las damas que l'acompanyavan, havian arribat en carruatjes; ja feya una bella estona que esperavan en una casa propera al monestir que arribés també l'Orfeó.

La porta de Poblet era tancada ab l'objecte d'impedir que la gentada se n'apoderés y l'omplís, dificultant ó impossibilitant la cerimonia que tenia de celebrarse.

Quan se presentá la senyera del Orfeó li fou obert pas, y darrera d'ella entraren també tots los coristas de la societat, dirigintse per sota de la volta del Claustre al departament que fou un temps Sala Capitular.

Darrera l'Orfeó la onada humana volgué forsar la porta, y si be'ls guardas del edifici y una parella de guardas civils feren esforços pera impedirho, no's pogué evitar que moltes personas entressin al interior del edifici.

En aquells llochs s'entaulá alashoras una lluyta desesperada, porque tothom volia entrar al mateix temps. Las empenyas foren formidables y sinó quedá algú esclafat contra'l mur ciclópich de pedra granítica fou ben be porque aquell poble catalá que alli s'empenyia, té encara en moments de confusió com aquells, un instinct de serenitat y sanch freda que li fa evitar los esculls y que en lo cas present conseguí que no ocorreguessin desgracias.

Rápidament s'escampá lo públich per galerias y claustres y haventse sabut que la Festa se faria a la iglesia del Monastir aquesta s'ompli ben prompte.

En la ampla nau central del Monastir s'hi havia atapahit la concurrencia que oprimia ab son pés la barana de fusta que tanca lo presbiteri y que cruixia amenassant trencarse.

Per tot arreu hi havia gent. Se veyan grupos enfilats á las columnas, sobre y dintre dels sepulcres, als buits fets per las esculturas arrencadas y entremitj dels frisos y columnatas trencadas; á tot allá ahont hi havia un punt d'apoyo, un forat ahont enganxarshi ab los dits ó un pam de floch ahont posarhi'l peu, s'hi veyá un espectador.

Las galerias altas sobre la portalada cega, y la escala nomenada *dels novicis*, eran plenas de gent, fins en l'arch d'un finestral rodó que obria son ull buyt y fret allá prop del sostre set ó vuyt homes s'aguantavan drets fent equilibris en la repisa estreta y escantellada.

Alli s'hi avian acoblát ben bé unas quinze mil personas.

A abdós costats de lo que fou altar major de la iglesia de Poblet s'hi havian dipositat los estandarts, banderas y senyeras del Orfeó y demés Associacions catalanistas presents. Lo demés del presbiteri ho ocupavan los coristas, la Junta de la Unió y las delegacions y representacions adheridas al acte.

Ocuparen los orfeonistas lo lloch que'ls hi pertocava y comensá la festa en la forma següent:

Lo coro cantá lo *Cant de la Senyera* ab la maestria de costum, essent molt aplaudit.

Totseguit lo vispresident del Orfeó, senyor Moragas, pronunciá un breu y patriótich parlament que fou molt aplaudit.

Recordá als coristas que acabavan d'atravessar lo Camp de Tarragona, en lo qual se está demostrant que'l solch que deixa en la terra una civilisació no es estable si es degut á la conquesta per la guerra donchs mes durá l'obra de la arada dels agricultors romans que ensenyaren a

conrehuar la terra als antepassats dels actuals habitants que la de las llegions romanas quinas fortaleras son pols y cendra.

Feu vots per la prosperitat de Catalunya y del Orfeó y desitjà que aquest darrer vagi á la vanguardia de la civilitació acompanyat de tot Catalunya.

Després se cantá, essent també molt aplaudit. *Lo cant dels aucells.*

En aquell mateix punt y hora, entrá en lo temple per un dels mil forats, finestrals, y esboranhs que hi ha en las parets del edifici, bocabadadas sense que ningú se cuydi de taparlas ab un vidre o una fusta, un aucellot gros, que desde baix ab facilitat no podia definirse, y que després d'haver donat dos o tres revols per dintre desaparegué.

Alguns afirmaren que era una óliva. Ab tot sa entrada semblaria la protesta d'aquell tétich animalot que no canta contra las armonias y refilets que d'abaix pujavan fins a son cau.

També fou molt celebrada la magistral poesia d'en Guimerá, *Poblet*, que fou llegida á continuació.

Los orfeonistas, ab la perfecció que'ls hi es propia, cantaren *L'Emigrant*.

Se llegí un bonich discurs d'en Picó y Campamar, y l'Orfeó executá una *absolta* de Palestrina en sufragi del rey en Jaume.

Las notas graves y solemniosas ressonaren ab entonació superba repetidas per las esquerdadas voltas, evocant en ellas veus perdudas d'altres épocas llunyanas en que'ls monjos degueren deixar sentir en aquells mateixos llochs los cants sepulcrals.

Un grupo de damas catalanas presidit per D.ª Agnés Armengol de Badia, y al qual hi figurava la directora de la secció de senyoretas del Orfeó Catalá senyora Wherle y moltes d'altras, ocupanhi lloch preferent duas pagesas dels voltants, aparegué portant la bandera de la Unió Catalanista.

La senyora Armengol recitá, matisant y donant son degut relleu á cada una de las frasses, la poesia que insertém en la primera plana d'aquest número.

Lo senyor Joseph M.ª Roca, president de la Unió Catalanista, contestá en un breu discurs. Comensá agraht de tot cor lo present d'aquella bandera, que havia sigut teixida per las donas catalanas ab una llensadora que anava teixint de poble en poble.

La calificá de tres voltas santa a aquella senyera que rebia la Unió en semblant moment, y prometé tremolarla sempre per sa part pera be y honra de Catalunya.

Fini ab un enérgich y brillant apostrof als héroes y reys quinas cendras reposan en aquells llochs, evocant sas ombras per que ajudessin á la obra de reivindicació de Catalunya.

En aquell moment, la tempestat que havia anat creixent, deixá sentir un fort tró y un llampech esqueixá l'espai ab sa reverberació violácea.

Entre xardorosos y interminables aplaudiments s'aixecá la Bandera y la gentada s'agitá de cap a cap com moguda per una guspira eléctrica que li comunicués l'entussiasme.

L'Orfeó Catalá entoná'l «Cant de la Bandera» y una formidable aclamació d'entussiasme, repetida per tots los presents, coroná la cansó.

Després en aquella atmósfera caldejada per l'entussiasme, s'anaren difundint las primeras vibracions produhidas per lo cant de «Los segadors» y serpentejant com fuhet de foch, de cor en cor, la febre del patriotisme, una onada potentia de sanch generosa y noble s'empujá als cervells, saturada d'amor á tot lo noble y gran de la terra respirant entre mitj d'aquells murs, gravats de páginas gloriosas de nostra historia, quelcóm del orgull llegitim y la satisfacció hermosa de nostre passat y després, quan lo coro acabá de cantar «Los Segadors» los reprengueren

ab entonació sincera deu mil veus, que tal volta aconsolaren sas angoixas patrióticas d'un avuy dolorós y trist, entreveient en la repetició d'aquellas notes valentas la esperansa d'un pervindre de llibertat y equitat per nostra terra.

Poch a poch se disolgué la multitut reunida, sortint al camp y entornantsen la gent de masias y pobles vehins cada hú a casa seva. Los que havian vingut de lluny se disseminaren per las fondas de la Espluga de Francolí y de la barriada de las Masias, y més tart, á cada hora un carruatge, un carro o un tren que s'allunyava se n'enduya un grapat d'aquells catalans que s'havian acoblat un dia pera celebrar la festa de la Patria, y que al retornar a sa llar llunyana contarà al seus

d'impresió propia y viscudas las impresions grandiosas y sublims en ell produhidas per l'hermós acte.

En lotren especial de las set del vespre sorti cap a Tarragona l'Orfeó Catalá, ab la senyora Agnès Armengol y importants personalitats de la Unió Catalanista.

A Picamoixons se trobá aquest tren ab un altre que també havia sortit de la Espluga poch avans cap a Barcelona.

Se reconegueren germans los que anavan en un y altre, se donaren viscas xarrosos a Catalunya, se cantaren *Los Segadors*, y quan abdós se posaren en moviment, per llarch espay se vegé a las finestretas mocadors, barrets y barretinas que s'agitavan saludant y despedintse fins un altre dia.»

LLIBRES

LLIBRE D'AMOR.—*Cants íntims, per Manel de Montoliu.*—Barcelona, Tipografia «L'Avenc», 1903.

Ha vist la llum un altre llibre de versos. Son jove autor, distingit col·laborador nostre, conegut ja pels aymants de las lletres catalanas, punteja deliciosament la corda del amor. De son agradós volúm son dignas d'especial lloansa las composicions *Flors malaltas* y *Primavera*. Que per molts anys pugua fer semblants obras.—J. B.

LA GENT DEL LLAMP, per Joseph Aladern.—Volum VI de la Biblioteca popular «L'Avenc».—En aquest llibre, que du

per subtitul «Records del Camp de Tarragona» 'l popular Aladern ens presenta una serie de quadros que son altres tantes pintures, remarcables per la senzillesa d'istil, de tipos en que hi tenen eczacta representació les qualitats bones y dolentes—ab major forsa aquestes últimes—de la gent del camp, del que tant enamorat demostra estarne son autor com a bon fill de sa terra. Precedeix als quadros una bonica y condensada descripció d'aquell camp vist desde'l campanar de Reus, y que resulta potser lo més interessant del volum, al menys pera qui no coneix aquell hermós panorama.—E. V.